

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ І ЕКОНОМІКИ ФАРМАЦІЇ ТА
ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ
ФАКУЛЬТЕТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

УПРАВЛІННЯ І ЕКОНОМІКА ФАРМАЦІЇ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
ДО СЕМІНАРІВ ФАРМАЦЕВТІВ/ПРОВІЗОРІВ-ІНТЕРНІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФАРМАЦІЯ»

Частина I

Видання друге, доопрацьоване і доповнене

Запоріжжя

2022

УДК 615.1(075.8)

Б94

*Навчальний посібник розглянуто і затверджено на засіданні центральної методичної ради Запорізького державного медичного університету (протокол № від « » 202_р.).
та рекомендований для використання фармацевтами/провізорами-інтернами спеціальності «Фармація» з дисципліни «Управління і економіка фармації» при підготовці до семінарів*

Рецензенти:

Н. О. Ткаченко - професор, доктор фармацевтичних наук, завідувача кафедри управління і економіки фармації ЗДМУ;

Б. С. Бурлака- доцент, доктор фармацевтичних наук, доцент кафедри технології ліків ЗДМУ.

Автори:

І. В. Бушуєва– д-р фарм. наук, професор, завідувача кафедри управління і економіки фармації та фармацевтичної технології ЗДМУ;

О. К. Єренко - канд. фарм. наук, ст. викл. кафедри управління і економіки фармації та фармацевтичної технології ЗДМУ.

Б94

Бушуєва І. В.

Управління і економіка фармації : навчальний посібник до семінарів фармацевтів/провізорів-інтернів спеціальності «Фармація» з дисципліни «Управління і економіка фармації». Ч. 1. / І. В. Бушуєва, О. К. Єренко. – Вид. 2-ге, доопрац. та допов. - Запоріжжя : ЗДМУ, 2022. – 89 с.

Навчальний посібник призначений для використання фармацевтами/провізорами-інтернами спеціальності «Фармація» з дисципліни «Управління і економіка фармації» при підготовці до семінарів.

УДК 615.1(075.8)

©Бушуєва І. В., Єренко О. К., 2022.

©Запорізький державний медичний університет, 2022.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1. Державне регулювання лікарського забезпечення. Державний контроль фармацевтичної діяльності. Державне регулювання цін на лікарські засоби та ВМП. Реалізація програми «Доступні ліки»	6
ТЕМА 2. Законодавче регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Особливості відпуску. Підсумковий контроль за 1 розділом	22
ТЕМА 3. Фінансово-економічна діяльність аптечного закладу. Організація фармацевтичного забезпечення населення в умовах медичного страхування. Аудиторський контроль: сутність, призначення. Організація проведення аудиторської перевірки	38
ТЕМА 4. Управління трудовими ресурсами. Правове регулювання трудових відносин	61
ВІДПОВІДІ НА СИТУАЦІЙНІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	82
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

ПЕРЕДМОВА

Начальний посібник «Управління і економіка у фармації» до семінарів фармацевта/провізора-інтерна І частина розроблено згідно з примірною програмою підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Фармація» (за Наказом МОЗ України від 31.03.2022 року №556, інтегрованою робочою навчальною програмою підготовки фармацевта/провізора-інтерна (первинна післядипломна спеціалізація) галузь знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» спеціалізації 226.01 «Фармація» (затвердженої ЦМК фармацевтичних дисциплін ЗДМУ від 19.05.2022 р., протокол №10), робочим навчальним планом для фармацевтів/провізорів-інтернів» та робочою навчальною програмою дисципліни «Управління і економіка у фармації» (затвердженої ЦМК фармацевтичних дисциплін ЗДМУ від 19.05.2022 р., протокол №10).

Навчальний посібник розроблений на підставі вимог посібника «Підготовка і видання навчальної та навчально-методичної літератури» (під заг. редакцією Колесника Ю. М., ЗДМУ, 2020).

Початковим етапом у системі післядипломного навчання фармацевтів/провізорів є інтернатура.

Спеціалізація (інтернатура) є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників всіх факультетів медичних і фармацевтичних вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації медичних факультетів університетів незалежно від підпорядкування та форми власності, після закінчення якої їм присвоюється кваліфікація фармацевта/провізора - спеціаліста певного фаху.

Основним завданням інтернатури є підвищення рівня практичної підготовки випускників вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти III-IV рівнів акредитації медичних факультетів університетів, їх професійної готовності до самостійної фармацевтичної діяльності.

Сучасний фармацевт/провізор-спеціаліст має навчатися самостійно поповнювати і поновлювати свої знання, бути адаптованим до нинішнього

стану фармацевтичної галузі. Соціально-економічні умови нашої країни та сучасний стан фармацевтичного ринку ставлять підвищені вимоги до спеціальної освіти фармацевтів/провізорів-інтернів.

Інтернатура проводиться в очно-заочній формі навчання на кафедрах медичних (фармацевтичних) вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації медичних факультетів університетів і закладів медичної (фармацевтичної) післядипломної освіти та стажування в базових установах і закладах охорони здоров'я.

До інтернатури зараховуються випускники медичних і фармацевтичних вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації медичних факультетів університетів після складання державних іспитів та присвоєння кваліфікації магістра за освітньою програмою «Фармація» та «Технологія парфумерно-косметичних засобів» і отримання диплому з певної спеціальності.

Підставою для зарахування до інтернатури є диплом магістра фармації з певної спеціальності, посвідчення про направлення на роботу за персональним розподілом або довідка про право самостійного працевлаштування.

Підготовка фармацевтів/провізорів в інтернатурі проводиться за індивідуальними навчальними планами, розробленими на підставі типових навчальних планів і програм післядипломної підготовки, у відповідності з Кваліфікаційними характеристиками фахівців з лікарських спеціальностей та фармацевтів/провізорів.

Ефективність підготовки фармацевтів/провізорів-інтернів в інтернатурі пов'язана з поінформованістю майбутніх інтернів про організацію, порядок проходження, відповідальність за результати навчання на очному та заочному циклах. Враховуючи, що навчального матеріалу з цього питання не достатньо, розроблений Навчальний посібник дасть змогу оволодіти знаннями з законодавчого регулювання навчання в інтернатурі.

Тема 1. Державне регулювання лікарського забезпечення. Державний контроль фармацевтичної діяльності. Державне регулювання ціноутворення. Реалізація програми «Доступні ліки»

Форма заняття: семінар

Час заняття: 4 години

Актуальність теми: Щоб реалізувати права громадян України на охорону здоров'я держава забезпечує доступність найнеобхідніших лікарських засобів, захист громадян у разі заподіяння шкоди їх здоров'ю внаслідок застосування лікарських засобів за медичним призначенням, а також встановлює пільги і гарантії окремим групам населення та категоріям громадян щодо забезпечення їх лікарськими засобами в разі захворювання.

Державна політика у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів спрямовується на підтримку наукових досліджень, створення та впровадження нових технологій, а також розвиток виробництва високоефективних та безпечних лікарських засобів, забезпечення потреб населення ліками належної якості та в необхідному асортименті здійсненням відповідних загальнодержавних програм, пріоритетного фінансування, надання пільгових кредитів, встановлення податкових пільг тощо.

Ціль заняття:

Ознайомлення з діючими законодавчими актами з питань державного регулювання фармацевтичної галузі; засвоєння основних принципів державного контролю за фармацевтичною діяльністю

Ключові слова: державне регулювання; державний контроль, інспектування, фармацевтична діяльність

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Основні цілі державного регулювання фармацевтичної діяльності:

- раціональне використання обмежених ресурсів, досягнення економічної ефективності;
- забезпечення стабільного розвитку фармацевтичного сектору економіки;
- забезпечення конкурентоздатності вітчизняних ЛЗ і товарів аптечного асортименту на світовому ринку;
- реалізація соціальних цілей суспільства (соціальної справедливості; ефективної зайнятості тощо).

Згідно зі ст. 12 Господарського кодексу України основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- державне замовлення;
- ліцензування, патентування і квотування;
- сертифікація та стандартизація;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Правове регулювання – це діяльність органів державної влади щодо встановлення та контролю за дотриманням вимог чинного законодавства суб'єктами фармацевтичної діяльності.

Основними формами правового регулювання в Україні є нормативно-правові акти:

- закони, постанови Верховної Ради;
- укази Президента;
- постанови Кабінету міністрів,
- накази органів центральної влади (МОЗ, Мінекономрозвитку, Держлікслужби тощо)
- нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.

Наразі міжнародні стандарти фармацевтичної діяльності, відомі під назвами Належних практик, рекомендовані ВООЗ та ЄС та активно запроваджуються в Україні. Серед них:

- *Належна лабораторна практика* (Good Laboratory Practice, GLP);
- *Належна клінічна практика* (Good Clinical Practice, GCP);
- *Належна виробнича практика* (Good Manufacturing Practice, GMP);
- *Належна дистриб'юторська практика* (Good Distribution Practice, GDP);
- *Належна аптечна практика* (Good Pharmaceutical Practice, GPP);
- *Належна практика зберігання* (Good Storage Practice, GSP);
- *Належна регуляторна практика* (Good Regulatory Practice, GRP).

Відповідно до принципів **Належної регуляторної практики** основними регуляторними функціями у галузі фармації є:

- ліцензування виробництва, оптової й роздрібною торгівлі, імпорту;
- сертифікація виробництва ЛЗ;
- інспектування виробництва;
- проведення аудитів установ і організацій, які здійснюють доклінічні дослідження й клінічні випробування, і аудитів системи фармаконагляду;
- державна реєстрація ЛЗ, у т. ч. експертиза матеріалів на ці ЛЗ;
- державний контроль якості ЛЗ;
- контроль за просуванням (промоцією) ЛЗ на ринку;
- контроль за рекламою ЛЗ;
- фармаконагляд за безпекою ЛЗ.

Організаційна структура та органи управління фармацевтичної галузі:

Фармацевтична галузь є складною соціально-економічною системою, до якої входять:

- підприємства-виробники фармацевтичної продукції;
- аптечні склади (бази), оптові фірми, дочірні підприємства іноземних фармацевтичних компаній;

- аптечні заклади різних форм власності та господарювання;
- територіальні органи дерлікслужби;
- науково-дослідні установи;
- навчальні заклади додипломної та післядипломної підготовки;
- інформаційно-аналітичні центри;
- громадські організації (асоціації фармацевтичних працівників).

Необхідною умовою ефективного функціонування даної системи є упорядкована структура органів управління, якою передбачений чіткий розподіл функцій і повноважень між ланками управління.

Нині державне управління і регулювання у фармацевтичній галузі здійснюють:

- на загальнодержавному (макроекономічному) рівні
  - Міністерство охорони здоров'я України;
  - Державна служба з ЛЗ та контролю за наркотиками - Держлікслужба України;
- на регіональному рівні
  - Органи управління облдержадміністрацій (фармацевтичні управління)
  - територіальні органи Держлікслужби.

2. Функції та повноваження центральних органів державної влади й управління

Верховна Рада України визначає державну політику і здійснює законодавче регулювання відносин у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації ЛЗ.

Серед повноважень Кабінету Міністрів визначальними є забезпечення проведення єдиної державної політики, розроблення і затвердження базових загальнодержавних програм, спрямованих на оптимізацію фармзабезпечення населення і динамічний розвиток вітчизняної промисловості.

Міністерство охорони здоров'я **України (МОЗ України)** є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, санітарного та

епідемічного благополуччя населення, створення, виробництва, контролю якості та реалізації ЛЗ і ВМП.

Основними завданнями МОЗ України є формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я та фармзабезпечення населення, а також протидії соціально небезпечним захворюванням.

Держлікслужба України є центральним органом виконавчої влади. Основними завданнями Держлікслужби України є:

- реалізація державної політики у сфері державного контролю якості та безпеки ЛЗ, медичної техніки та ВМП, а також обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- ліцензування господарської діяльності з виробництва, імпорту, оптової та роздрібною торгівлі ЛЗ та обігу контрольованих речовин.

Відповідно до покладених на неї завдань Держлікслужба України виконує такі функції:

- здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства щодо забезпечення якості та безпеки ЛЗ; дотримання ліцензіатами ліцензійних умов;

- здійснює державний контроль ввозу на митну територію України ЛЗ;

- здійснює контроль та нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні та використанні ЛЗ;

- відбирає в установленому порядку зразки ЛЗ для перевірки їх якості;

- приймає рішення про вилучення з обігу та заборону (зупинення) виробництва, реалізації ЛЗ, що не відповідають вимогам;

- проводить атестацію провізорів і фармацевтів;

- розробляє ліцензійні умови та видає ліцензії на виробництво ЛЗ, оптову та роздрібну торгівлю ЛЗ;

- здійснює інші повноваження, визначені законами України.

Держлікслужба України здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи.

- ліцензування господарської діяльності;

- реєстрації лікарських засобів та ведення Державного реєстру лікарських засобів України;
- сертифікації лікарських засобів;
- підготовки фахівців, які працюють у сфері обігу лікарських засобів;
- створення системи стандартизації та державного контролю виробництва, виготовлення, реалізації, якості, ефективності, безпеки лікарських засобів.

Питання для самоконтролю:

1. Які функції виконує Міністерство Охорони здоров'я.
2. Органи, які здійснюють управління і регулювання у фармацевтичній діяльності
3. Що належать організаційній структурі фармацевтичної галузі.

Завдання для виконання:

Завдання 1.

Указати механізми державного регулювання фармацевтичної діяльності та законодавчо- нормативні документи, які визначають їх чинність та основні функції. Дані представити в таблиці 1.

Таблиця 1

№	Механізм регулювання	Нормативний документ та його реквізити	Основні функції
1.		Закон про лікарські засоби	
2.		1. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. №123/96-ВР 2. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від №222-VIII від 02.03.2015 р.	

		3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібної торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) : Постанова КМУ № 929 від 30.11.2016 р.	
3.		1. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. №123/96-ВР 2. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від №222-VIII від 02.03.2015 р.	
4.		Закон «Про ціни та ціноутворення»	
5.		Наказ МОЗ від 23.08.2005 N 421 Про затвердження Порядку проведення сертифікації підприємств, які здійснюють оптову реалізацію (дистрибуцію) лікарських засобів	
6.	Фінансово-кредитна політика		
7.		Податковий Кодекс України за № 2755-УІ від 02.12.2010	

Завдання 2.

Дайте відповіді на питання.

1. Назвіть основні функції державного регулювання. Надайте характеристику: «коригуюча функція», «нормативна функція», «контролююча функція». Назвати загальні риси вищеназваних функцій. Дані представити у таблиці 2.

Таблиця 2

№	Функція	Характеристика	Загальні риси
1.	Коригуюча		
2.	Нормативна		
3.	Контролююча		

Ситуаційні тестові завдання:

1. Назвіть державний орган ліцензування господарської діяльності з виробництва, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами:

А. Державний фармакологічний центр

В. Департамент регуляторної політики у сфері обігу лікарських засобів та продукції в системі охорони здоров'я

С. Науково-експертний фармакопейний центр

Д. Державна інспекція по контролю якості лікарських засобів та виробів медичного призначення

Е. Територіальний орган виконавчої влади

2. Заходи державного нагляду (контролю) здійснюються територіальним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів відповідно до затвердженого плану. У який термін повинен бути затвердженим план планових перевірок:

А. До 1 квітня року, що передує плановому

В. До 1 квітня року, що передує плановому

- C. До 1 грудня року, що передує плановому
- D. До початку планового року
- E. Не підлягають перевірці

3. Тривалість позапланових перевірок фармацевтичних підприємств, що здійснюються територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів не може перевищувати:

- A. 10 робочих днів
- B. Двох тижнів
- C. Двох місяців
- D. Кварталу
- E. 3 робочих днів

4. Одним із основних завдань Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками є здійснення контролю за роботою з питань забезпечення якості лікарських засобів у процесі їх виготовлення в умовах аптек, оптової та роздрібною торгівлі суб'єктів господарської діяльності:

- A. Комунальних підприємств
- B. Державних аптек
- C. Незалежно від форми власності та підпорядкування
- D. Усіх аптек, крім відомчих
- E. Тільки приватних

5. Підставою для перевірки є наказ Держлікслужби (або територіальної служби) в якому зазначені:

- A. Назва суб'єкта, його місцезнаходження, термін проведення перевірки
- B. Характер перевірки, склад робочої групи інспекторів
- C. Назва суб'єкта, термін проведення перевірки

D. Назва суб'єкта, його місцезнаходження, склад робочої групи інспекторів, термін проведення, характер перевірки

6. Наказ на проведення перевірки Держлікслужби друкується на фірмовому бланку і завіряється:

A. Підписом начальника або його заступника

B. Печаткою Держлікслужби

C. Печаткою Держлікслужби (територіальної служби), підписом начальника або його заступника

D. Печаткою Держлікслужби і підписом начальника

E. Підписом державного інспектора

7. Невиконання аптекою приписів, щодо усунення порушень вимог законодавства, виявлених під час здійснення заходу державного нагляду (контролю), тягне за собою застосування до суб'єкта господарювання у порядку, встановленому законом:

A. Догани

B. Відрахування із заробітної плати

C. Звільнення

D. Штрафних санкцій

E. Анулювання ліцензії

8. Ким здійснюється державний контроль за роботою суб'єктів господарської діяльності (аптеки) незалежно від їх форми власності та підпорядкування?

A. Управління аудиту та аналітики МОЗ

B. Управління фармацевтичної діяльності та якості фармацевтичної продукції

C. Державний експертний центр МОЗ України (ДЕЦ)

D. Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками та її територіальні підрозділи

Е. Фармацевтичний директорат МОЗ України

9. Як здійснюється державна політика у сфері обігу лікарських засобів та забезпечення населення і лікувально-профілактичних установ?

А. МОЗ встановлює порядок відпуску лікарських засобів

В. МОЗ встановлює порядок закупівлі лікарських засобів і виробів медичного призначення

С. Через закони, нормативні документи і накази МОЗ

Д. МОЗ затверджує перелік лікарських засобів і виробів медичного призначення, які можуть накуповуватись закладом охорони здоров'я за бюджетні кошти

Е. Відповідною постановою Кабінету Міністрів України передбачено додержання належної аптечної практики

10. При яких захворюваннях в Україні проводиться реімбурсація ліків відповідно до урядової програми «Доступні ліки»?

А. Бронхіальна астма, діабет 2 типу, артеріальна гіпертензія, пересадка нирки

В. Бронхіальна астма, діабет, інфаркт

С. Діабет, серцево-судинні захворювання

Д. Діабет 2 типу, артеріальна гіпертензія, інсульт

Е. Бронхіальна астма, діабет 2 типу, серцево-судинні захворювання

11. Матеріальна відповідальність працівників – це один із видів юридичної відповідальності, що виражається в зобов'язанні працівників покрити цілком або частково матеріальний збиток, завданий з їхньої провини. Вкажіть ступінь матеріальної відповідальності у членів акціонерного товариства:

А. внесками до статутного фонду

В. у межах вкладів

- C. необмежена
- D. у межах акцій, які їм належать
- E. солідарна

12. В аптеках звільнені від будь-якого виду матеріальної відповідальності:

- A. провізор-інтерн
- B. бухгалтер
- C. завідувач аптеки
- D. касир
- E. фармацевт

13. Вкажіть який вид матеріальної відповідальності несе провізор (касир) аптечного підприємства?

- A. Колективну
- B. Індивідуальну
- C. Бригадну
- D. Адміністративну
- E. Кримінальну

14. Вкажіть, в якому випадку переоформляється угода про бригадну матеріальну відповідальність?

- A. Вибутті з колективу 30% членів від початкового складу
- B. Вибутті з колективу 25% членів від початкового складу
- C. Вибутті з колективу 50% членів від початкового складу
- D. Вибутті з колективу працівника
- E. Прийнятті до колективу працівника

15. Керівний персонал та інші працівники аптечних закладів повинні виконувати покладені на них обов'язки і мати відповідні повноваження та відповідальність для їх виконання згідно з:

- A. Посадовими інструкціями
- B. Штатним розкладом аптечного закладу
- C. Графіком виходу на роботу
- D. Документами про спеціальну освіту та підвищення кваліфікації
- E. Документами, що підтверджують правовідносини працівників із суб'єктом господарювання

16. В аптеках індивідуальна матеріальна відповідальність покладається на:

- A. провізора-інтерна
- B. бухгалтера
- C. провізора-аналітика
- D. провізора (касира)
- E. санітарку

17. В аптеках індивідуальна матеріальна відповідальність покладається на:

- A. завідувачів відділами аптеки, де немає можливості ввести колективну (бригадну) матеріальну відповідальність
- B. провізора-аналітика
- C. бухгалтера
- D. старших провізорів
- E. санітарку

18. Матеріальна відповідальність оформлюється:

- A. договором

В. письмовою угодою, укладеною між працівником (працівниками) і аптекою

С. контрактом, укладеним між працівником (працівниками) і завідувачем аптеки

Д. в усній формі

Е. угодою, укладеною між працівниками аптеки

19. Відповідальність суб'єктів трудового права виявляється у двох її різновидах, а саме:

А. позитивний і ретроспективний (негативний)

В. ретроспективний і нейтральний

С. нейтральний і позитивний

20. Обов'язкові умови настання повної матеріальної відповідальності:

А. досягнення працівником 21 року

В. досягнення працівником 18 років

С. досягнення працівником 16 років

Д. такі умови законодавством не оговорюються

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із зм. і доп.) / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%>.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс]: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ (із зм. і доп.) / Верховна Рада України- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801>.

3. Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2007 № 877-V (із зм. і доп.) / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) : Постанова КМ України від 30 листопада 2016 р. № 929. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

6. Про затвердження положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 647. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. Про затвердження порядку ліцензування діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовині прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1387 - Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

8. Про ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, пересилання, ввезення, вивезення, відпуску, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (Витяг): Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2001 № 39/66 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

9. Про порядок проведення сертифікації підприємств, які здійснюють оптову реалізацію (дистрибуцію) лікарських засобів: Наказ Міністерства

охорони здоров'я України 23.08.2005 № 421 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

10. Про порядок проведення сертифікації лікарських засобів для міжнародної торгівлі: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 14.01.2004 № 9 із змінами і доповненнями - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

11. Про порядок здійснення державного контролю за якістю лікарських засобів, що ввозяться в Україну: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2005 р. № 902 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Додаткова:

1. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення [Електронний ресурс]: Закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ (із зм. І доп.) / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

Тема 2. Законодавче регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Особливості відпуску. Підсумковий контроль за 1 розділом

Форма заняття: семінар

Час заняття: 4 години

Актуальність теми:

Запровадження предметно-кількісного обліку наркотичних, психотропних, прекурсорів, отруйних, деяких сильнодіючих та комбінованих лікарських засобів які містять трамадол, ефедрин, псевдоефедрин та декстропропосифен не викликає сумніву. Актуальність полягає в посиленні контрольованого застосування вищеперерахованих груп лікарських засобів на підставі запобігання розповсюдження наркоманії.

Ціль заняття:

вивчити законодавчо-нормативну базу, яка регламентує предметно-кількісний облік лікарських засобів; засвоїти питання організації і документального оформлення предметно-кількісного обліку в аптеці.

Ключові слова: предметно-кількісний облік, наркотичні ЛЗ; психотропні ЛЗ; прекурсори; отруйні ЛЗ; комбіновані ЛЗ, які містять наркотичні ЛЗ; законодавче регулювання обігу

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ:

1. Предметно-кількісний облік (ПКО) — документований оперативний облік руху (лікарських засобів) ЛЗ, що підлягають спеціальному контролю, який ведеться з метою запобігання їх безконтрольному вживанню. Сутність предметно-кількісного обліку полягає у реєстрації усіх операцій, що змінюють кількість лікарських засобів, які підлягають такому виду обліку у спеціальній книзі (журналі). Перелік лікарських засобів, що підлягають предметно- кількісному обліку в

закладах охорони здоров'я, затверджено наказом МОЗ України №360. До регламентації увійшли:

• **наркотичні засоби** — речовини природного або синтетичного походження, препарати, рослини, небезпечні для здоров'я населення у випадку зловживання ними, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Постановою КМУ №770;

• **психотропні засоби** — включені до Переліку речовини природного або синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності й чинити депресивний або стимулюючий вплив на ЦНС, або викликати порушення сприйняття, емоцій, мислення або поведінки й небезпечні для здоров'я у випадку зловживання ними;

• **отруйні та сильнодіючі лікарські засоби (за МНН див.):**

1. атропін та його солі (порошок); кетамін;
2. тетракаїн (порошок);
3. тригексифенідил;
4. атракурій;
5. векуроній;
6. піпекуроній;
7. рокуроній;
8. суксаметоній;
9. буторфанол (морадол тощо);
10. дифенгідрамін (димедрол) (тверді форми);
11. зопіклон;
12. клонідін (клофелін) (субстанція; рідкі форми);
13. метандієнон;
14. нандролон;
15. прометазин

• **комбіновані лікарські засоби**, які містять трамадол, ефедрин (окрім ЛЗ у формі сиропів), псевдоефедрин та декстропропосифен.

• **Лікарські засоби за міжнародною непатентованою назвою: тропікамід.**

Не підлягають ПКО медичні аптечки транспортних засобів, до яких входить розчин буторфанолу тартрату для ін'єкцій 0,2% по 1 мл у шприц-тюбиках.

В аптеках усі засоби, що підлягають ПКО, повинні обліковуватися у спеціальних *журналах (книгах) предметно-кількісного обліку*, які мають бути пронумеровані, прошнуровані, скріплені печаткою аптечних управлінь (відділів, комітетів тощо) та підписом їх керівників.

P.S. У 2019 році, за рекомендацією колишнього в.о. міністра ОЗУ Супрун У., журнали (книги) з ПКО, як обов'язкова форма обліку даних ЛЗ була скасована, але аптеки, які мають ліцензію на обіг даних ЛЗ, все ж таки продовжують їх вести (для самоконтролю та перевірок з боку органів МВСУ).

2. Порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в аптечних закладах

Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів — види діяльності з культивування рослин, включених до Переліку: розробка, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через територію України, використання, знищення.

2. Класифікація наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори з урахуванням їх корисності для застосування в медичній практиці, залежно від ступеня небезпеки для здоров'я, яку вони можуть становити у випадку зловживання ними, а також залежно від застосовуваних відповідно до законодавства заходів з контролю за їх обігом включені до відповідних таблиць Переліку (Постанова КМУ №770 від 06.05.2000 р. «Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»). В даному законодавчому акті надано чотири таблиці, які містять певні речовини (за списками віднесення до групи небезпечності).

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин — заборонені до обігу на території України синтетичні або природні речовини, які не увійшли до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, але за

хімічною структурою і властивостями подібні до наркотичних засобів і психотропних речовин та відтворюють їх психоактивну дію.

Наркотичні й психотропні ЛЗ, що містять незначні кількості наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, з яких ці речовини не можуть бути видобуті легкодоступними способами в кількостях, що дозволяють зловживати ними, можуть виключатися зі сфери дії деяких заходів контролю (і навіть відпускатися без рецепта лікаря, наприклад, солпадеїн).

Легальний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюється з дозволу і під контролем державних органів за умов жорсткого дотримання вимог чинного законодавства.

На міжнародному рівні діяльність з протидії незаконному обігу наркотичних, психотропних засобів та прекурсорів здійснюють комісія з наркотичних засобів економічної та соціальної ради ООН; Міжнародний комітет з контролю за наркотиками ООН; інтерпол, відповідно до вимог міжнародних конвенцій, а саме:

- Єдиної конвенції ООН «Про наркотичні засоби» (Нью-Йорк, 1961);
- конвенції ООН «Про психотропні речовини» (Відень, 1971);
- конвенції ООН «Про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин» (Відень, 1988).

Указані конвенції ратифіковані Україною та є невід'ємною складовою національного законодавства. Конституцією України передбачений принцип пріоритетності норм міжнародного права. Діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, в Україні регулюється певними нормативно-правовими документами (див. *список рекомендуємої літератури*).

Постійний контроль за обігом контрольованих речовин покладається на державну службу України з контролю за наркотиками (ДСКН). Державний контроль і нагляд у сфері обігу контрольованих речовин включає:

- ліцензування діяльності, пов'язаної з розробкою, виробництвом, виготовленням, зберіганням, перевезенням, придбанням, відпуском, ввезенням на

митну територію України, вивезенням з території України, знищенню наркотичних (психотропних) ЛЗ;

- узгодження видачі ліцензій на даний вид діяльності із МВСУ;
- проведення щорічних розрахунків і визначення потреби України в контрольованих ЛЗ для медичних і наукових цілей;
- надання відомостей про діяльність, пов'язану з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів відповідно до вимог (щокварталу, щорічно);
- видачу сертифікатів на ввезення і вивезення контрольованих речовин з території України;
- відпуск з аптечної мережі громадянам наркотичних (психотропних) ЛЗ за рецептами, оформленими на спеціальному рецептурному бланку;
- організацію належного зберігання контрольованих речовин і спеціальних рецептурних бланків ф-3, що гарантують їх схоронність;
- ведення суворого обліку (ПКО) і забезпечення зберігання документації, у якій реєструються операції з руху цих ЛЗ;
- знищення визнаних непридатними для подальшого використання ЛЗ у встановленому порядку;
- перевірку діяльності всіх підприємств, установ і організацій, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів державною службою з контролю за наркотиками, органами МВСУ, СБУ, ОБНОН, ОБОП тощо у межах їхньої компетенції.

У закладах охорони здоров'я наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори мають зберігатися в окремих приміщеннях, обладнаних згідно з **Вимогами до об'єктів і приміщень, призначених для здійснення діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів**, затвердженими наказом МВСУ №52 від 29.01.2018 р.

Приміщення, сейфи та металеві шафи, де зберігаються наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, після операцій з ними повинні замикатися, а

після закінчення робочого дня — опечатуватися чи опломбовуватися і здаватися під охорону.

У приміщеннях, де ведеться діяльність з виготовлення або реалізації (відпуску) наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, ці речовини мають зберігатися у вогнетривких сейфах у кількостях, що не перевищує їх добової потреби, необхідної для виготовлення лікарських форм або реалізації (відпуску).

Після закінчення в аптеці робочого дня наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори з приміщень, де здійснюється виготовлення або реалізація (відпуск), повинні переноситися у приміщення, передбачені для їх зберігання.

Питання для самоконтролю:

1. Порядок ліцензування господарської діяльності з обігу наркотичних лікарських засобів, психотропних речовин і прекурсорів.
2. Державне регулювання обігу наркотичних лікарських засобів, психотропних речовин та прекурсорів.
3. Особливості зберігання наркотичних лікарських засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Завдання для виконання:

Завдання 1.

Надати класифікацію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, відповідно до Переліку, затвердженого Постановою КМУ № 770 від 06.05.2000 року. Відповідну інформацію надати у форматі рис. 1.

Таблиця 1

--

Таблиця 2

--

Таблиця 3

--

Таблиця 4

--

Рис. 1. Класифікація наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, відповідно до Переліку, затвердженого Постановою КМУ № 770 від 06.05.2000 року.

Завдання 2.

З наведених у таблиці лікарських засобів виберіть ті, що підлягають ПКО в аптеці. Відповідь аргументуйте і надайте в таблиці 1.

Таблиця 1.

№	Назва ЛЗ	Примітка	№	Назва ЛЗ	Примітка
1	зопіклон		16	новокаїн	
2	анестезин		17	буторфанол (морadol тощо)	
3	клонідін (клофелін)		18	теофілін	
4	димедрол (табл., пор.)		19	тазепам	
5	дикаїн		20	векуроній	

6	сібазон		21	аналгін	
7	солпадеїн (кодеїн)		22	нандролон	
8	трамал петард		23	седуксен	
9	ефедрину гідрохлорид		24	калію перманганат	
10	Ефект (фенілпропаноламін)		25	адреналіну гідрохлорид	
11	Етилморфіну гідрохлорид		26	циклодол (тригексифенідил)	
12	нітразепам		27	фенобарбітал	
13	трамалгін (трамадол)		28	фенілпропаноламін	
14	атропіну сульфат		29	кодеїну фосфат	
15	кетамін		30	спирт етиловий	-

Ситуаційні тестові завдання:

1. В аптеці ведеться предметно-кількісний облік. Вкажіть препарат, що підлягає ПКО в аптеці:

- A. Димедрол (тверді форми)
- B. Анестезин
- C. Інсулін
- D. Цисплатин
- E. Ампіцилін

2. До аптеки надійшов рецепт на лікарську форму, що містить атропіну сульфат, який підлягає предметно-кількісному обліку. Вкажіть термін зберігання такого рецепту в аптеці:

- A. 1 рік
- B. 3 роки
- C. 5 років

D. 1 місяць

E. Не зберігається, а повертається хворому

3. Вкажіть норму відпуску таблеток морфіну (5 мг) за одним рецептом:

A. 30 табл.

B. 15 табл.

C. 50 табл.

D. 40 табл.

E. 25 табл

4. Вкажіть норму відпуску таблеток морфіну (10 мг) за одним рецептом:

A. 30 табл.

B. 15 табл.

C. 40 табл.

D. 20 табл.

E. 50 табл

5. З наведених нижче груп лікарських препаратів, які реалізуються аптекою, зазначте таку, що підлягає предметно-кількісному обліку:

A. Психотропні засоби

B. Проносні засоби

C. Антибіотики

D. Нестероїдні протизапальні ЛЗ

E. Стерильні лікарські форми

6. Вкажіть контрольовану речовину, комбіновані лікарські засоби з якою підлягають предметно-кількісному обліку в аптеках:

A. Псевдоефедрин

B. Анальгін

C. Індометацин

D. Парацетамол

E. Анестезин

7. З яким органом влади узгоджується видача ліцензії на обіг наркотичних ЛЗ?

A. ОБНОНУ

B. ОМОНУ

C. СБУ

D. МВСУ

E. МОЗУ

8. Який орган влади уповноважений видавати ліцензії на обіг наркотичних ЛЗ?

A. МОЗУ

B. СБУ

C. ДІКЯЛЗКН

D. МВСУ

E. СЕСУ

9. У закладах охорони здоров'я наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори мають зберігатися, згідно з :

A. Постановою Кабінету Міністрів України №589 від 03.06.2009 р.

B. Постановою Кабінету Міністрів України №770 від 06.05.2000 р.

C. Наказом МОЗ України №494 від 07.08.2015 р.

D. Наказом МВСУ №52 від 29.01.2018 р.

E. Наказ МОЗ України №360 від 19.07.2005 р.

10. Не підлягають ПКО:

A. медичні аптечки, які знаходяться в каретах «швидкої допомоги»

B. медичні аптечки транспортних засобів

С. наркотичні ЛЗ, які застосовуються для екстренної медичної допомоги в приймальних відділеннях лікарень

Д. наркотичні ЛЗ, які застосовуються для екстренної медичної допомоги в пунктах травматології

Е. немає правильної відповіді

11. Гранично допустима для відпуску кількість ергометрину у складі наркотичного (психотропного) комбінованого лікарського засобу на 1 рецепт

А. 0,002 г

В. 1 г

С. 0,6

Д. 0,2

Е. 0,06

12. За токсикологічною класифікацією лікарські засоби поділяються на певні групи. Виберіть серед наведеного переліку препаратів наркотичний?

А. Кодеїн

В. Анальгін

С. Кофеїн

Д. Валідол

Е. Парацетамол

13. Згідно вимог наркотичні лікарські засоби підлягають предметно-кількісному обліку:

А. в аптечних закладах; відділеннях і кабінетах лікувально-профілактичних закладів

В. в аптечних закладах

С. у відділеннях лікувальних установ

Д. у реєстратурі лікувальної установи

Е. канцелярії лікувального закладу

14. Уповноважена особа аптеки в партії щойно поставлених лікарських засобів виявила лікарські засоби, термін придатності яких минув. Про факт виявлення постачання таких лікарських засобів уповноважена особа повинна проінформувати територіальний орган центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, у тому числі медичних імунобіологічних препаратів, медичної техніки і медичних виробів, та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу ...

- A. У десятиденний строк з наданням копій супровідних документів
- B. У кінці звітнього місяця з наданням супровідних документів
- C. В цей же день та відправити їм лікарські засоби
- D. У двотижневий строк з наданням супровідних документів
- E. У місячний термін з наданням супровідних документів

15. Рецепти на наркотичні (психотропні) лікарські засоби в чистому вигляді або в суміші з індиферентними речовинами виписуються на спеціальних рецептурних бланках форми № 3 (Ф-3). Вкажіть умови зберігання спеціальних рецептурних бланків Ф-3 в аптеці:

- A. у замкнених шухлядах або сейфах
- B. у шафах
- C. в кабінеті завідувача аптеки
- D. не потребуються спеціальних умов зберігання
- E. не зберігаються у аптеці

16. Господарська діяльність з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів) підлягає обов'язковому ліцензуванню. Вкажіть, яка державна структура є органом ліцензування в даному випадку:

- A. Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками
- B. Міністерство охорони здоров'я
- C. ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів»
- D. Державний експертний центр МОЗ України
- E. Кабінет Міністрів України

17. Рецепти на наркотичні (психотропні) лікарські засоби в чистому вигляді або в суміші з індиферентними речовинами виписуються на спеціальних рецептурних бланках форми № 3 (Ф-3). Вкажіть умови зберігання спеціальних рецептурних бланків Ф-3 в аптеці:

- A. у замкнених шухлядах або сейфах
- B. у шафах
- C. в кабінеті завідувача аптеки
- D. не потребуються спеціальних умов зберігання
- E. не зберігаються у аптеці

18. Згідно чинного законодавства аптечні заклади та їх структурні підрозділи, крім лікарських засобів, мають право продавати певні категорії товарів. Що з нижчепереліченого аптечні заклади НЕ мають права продавати?

- A. декоративну косметику та парфуми
- B. товари для немовлят та дітей, що не зареєстровані як медичні вироби
- C. інструменти та пристрої для догляду за ротовою порожниною, шкірою, нігтями, волоссям
- D. предмети та засоби для ароматерапії (ароматичні лампи, масла, палички, свічки)
- E. засоби, пристрої та інші товари для боротьби зі шкідливими звичками

19. Малі підприємства відіграють важливу роль у ринковій економіці, особливо в процесі її становлення. До основних переваг діяльності малих підприємств відносять:

- A. Низькі операційні видатки на управління
- B. Низька ринкова частка
- C. Слабка технічна оснащеність
- D. Уразливість до впливу зовнішніх чинників
- E. Низька ринкова частка

20. Для виписування рецептів затверджені дві форми рецептурних бланків. На якій формі рецептурного бланку можна виписати амбулаторному хворому рецепт на кетамін?

- A. не можна виписувати амбулаторним хворим
- B. на Ф-1
- C. на Ф-1 із додатковими реквізитами
- D. на Ф-3
- E. на Ф-3 із додатковими реквізитами

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДО ТЕМИ 2

ОБНОНУ- відділ з боротьби з незаконним обігом наркотиків України
ОМОНУ- відділ мобільний особого призначення України
СБУ – служба безпеки України
МВСУ – міністерство внутрішніх справ України
МОЗУ – міністерство охорони здоров'я України
ДЛІСУ – державна служба з контролю лікарських засобів та контролю за наркотиками України
СЕСУ – санітарно-епідеміологічна служба України

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Постанова Кабінету Міністрів України №589 від 03.06.2009 р. «Про затвердження Порядку здійснення діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, і контролю за їх обігом»; [електронний ресурс]. — режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/589-2009-п#Text>

2. Про затвердження Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : Постанова КМУ №770 від 06.05.2000 р. [електронний ресурс]. — режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF>

3. Постанова Кабінету Міністрів України №282 від 6 квітня 2016 р. «Деякі питання ліцензування господарської діяльності з культивування рослин, включених до таблиці I переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізації (відпуску), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного переліку»; [електронний ресурс]. — режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282-2016-п#Text>

4. Наказ МОЗ України №494 від 07.08.2015 р. «Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я»; [електронний ресурс]. — режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-15#Text>

5. Наказ МОЗ України №360 від 19.07.2005 р. «Правила виписування рецептів і вимог-замовлень на лікарські засоби й вироби медичного призначення»; [електронний ресурс]. — режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text>

6. Наказ МВС України №52 від 29.01.2018 р. «Про затвердження Вимог до об'єктів і приміщень, призначених для здійснення діяльності з обігу

наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зберігання вилучених з незаконного обігу таких засобів і речовин»; [електронний ресурс]. — режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0208-18#Text>

7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. (зі змінами й доповненнями) розділ XIII, ст. 307–309, 311–313, 318–320; [електронний ресурс]. — режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

8. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення» від 07.12.1984 р., ст. 44; [електронний ресурс]. — режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Додаткова:

1. Організація та економіка фармації. ч. 1. організація фармацевтичного забезпечення населення : нац. підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. С. Немченко, В. М. Назаркіна, Г. Л. Панфілова та ін. ; за ред. А.С. Немченко. — Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2015. — 360 с. — (національний підручник).

**Тема 3. Фінансово-економічна діяльність аптечного закладу.
Організація фармацевтичного забезпечення населення в умовах
медичного страхування. Аудиторський контроль: сутність, призначення.
Організація проведення аудиторської перевірки**

Форма заняття: семінар

Час заняття: 4 години

Актуальність теми: В умовах переходу до ринкової економіки, реформування економічних відносин відбуваються радикальні зміни в системі обліку. З одного боку, це – надання зовнішньому середовищу інформації, яка характеризує фінансовий стан та результати господарчої діяльності підприємства. З іншого боку, – отримання менеджерами підприємства достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Саме цю проблему і вирішує на підприємстві система управлінських рішень.

Ціль заняття:

Ознайомлення з основними принципами та методами управлінського обліку, його місцем в управлінні діяльністю підприємства та відмінностями між фінансовим та управлінським обліком; вивчення основних завдань аудиту, відмінностей між внутрішнім та зовнішнім аудитом та поняттям професійної етики аудитора

Ключові слова: управлінський (внутрішньогосподарчий облік); інформація, прийняття управлінських рішень; аудит; аудиторська діяльність; аудиторська звітність

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ:

Перехід до ринкової економіки в Україні викликав певні зміни у розумінні бухгалтерського обліку та змістовному наповненні облікової інформації, яку потребують як зовнішні, так і внутрішні користувачі. Це

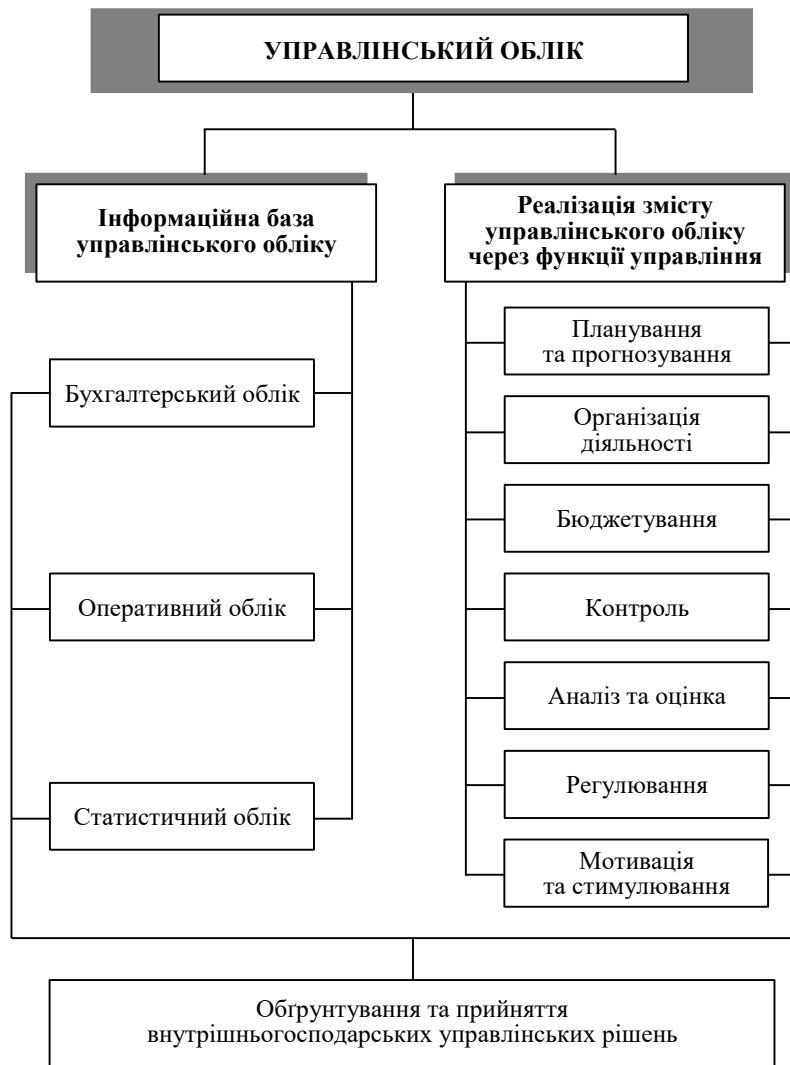
обумовило необхідність проведення суттєвої реформи вітчизняної системи обліку та відокремлення фінансового, податкового та управлінського видів обліку. При цьому, якщо існування фінансового та податкового обліку у вітчизняній практиці не викликає заперечень і чітко регулюється з боку держави, то питання формування, розвитку управлінського обліку поки що залишаються недостатньо проробленими. Проблема впровадження управлінського обліку на українських підприємствах обумовлена тим, що він будується з врахуванням потреб конкретного підприємства. Тому методологія його ведення не може бути універсальною.

В Україні виникнення поняття «управлінський облік» та становлення його як окремої самостійної науки приходиться на початок 90 років ХХ століття, коли здійснювався перехід до ринкових принципів

На підприємствах України обов'язково необхідно вести бухгалтерський та податковий облік. Ведення управлінського обліку базується на внутрішніх потребах управлінського персоналу та адміністрації підприємства. Ведення управлінського обліку не регламентовано нормативними законодавчими документами. Отже, власники підприємств самостійно вирішують, як класифікувати витрати на підприємстві, наскільки необхідно деталізувати склад витрат та місце виникнення витрат. А також визначити, який утворюється зв'язок між виникненням витрат чи як вести облік фактичних та планових, повних або часткових витрат.

Законодавчо поняття «управлінський облік» закріплено в законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Цим поняттям визначається, що це - упорядкована система виявлення, вимірювання, збору, реєстрації, інтерпретації, узагальнення, підготовки та надання важливої для прийняття рішень по діяльності організації інформації та показників для управлінської ланки організації (внутрішніх користувачів - керівників). Основним завданням управлінського обліку є відповідь на питання, в якому стані знаходиться організація, як необхідно розподілити наявні ресурси, щоб

підвищити ефективність діяльності. Зміст управлінського обліку розкриває рис. 1.

Рис. 1. Схема реалізації змісту управлінського обліку

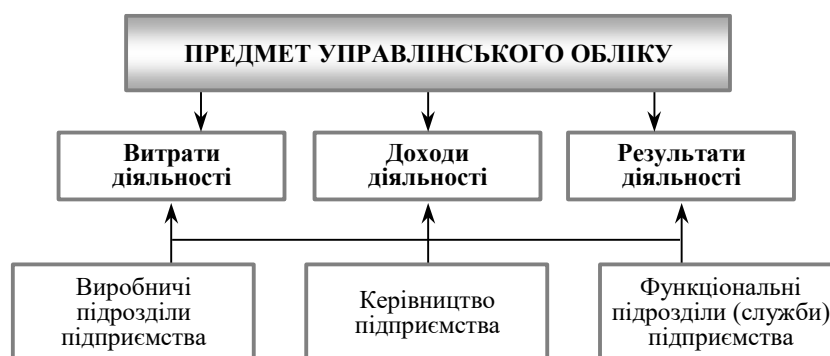
Взаємозв'язок і взаємодія облікової функції управлінського обліку з іншими функціями управління показані на рис. 2.

Рис. 2. Взаємозв'язок і взаємодія облікової функції управлінського обліку з іншими функціями управління в процесі прийняття рішень

Зважаючи на те, що управлінський облік – це інтегрована система різних економічних дисциплін, то і метод управлінського обліку включає в себе (рис.3):

- елементи методу бухгалтерського обліку (зокрема, рахунки і подвійний запис; інвентаризація та документація; оцінка і калькулювання);
- елементи статистики (індексний метод);
- прийоми економічного аналізу (факторний аналіз);
- математичні методи (кореляція, лінійне програмування, спосіб найменших квадратів тощо).

Рис. 3. Елементи предмета управлінського обліку

Враховуючи те, що управлінський облік у вузькому розумінні є складовою бухгалтерського обліку і невід'ємно пов'язаний із фінансовим обліком, він повинен відповідати єдиним бухгалтерським принципам, зокрема:

- безперервності діяльності підприємства;
- єдиного грошового вимірника;
- повноти та аналітичності інформації;
- періодичності тощо.

На відміну від бухгалтерського, для управлінського обліку притаманні тільки такі принципи:

- принцип оцінки результатів діяльності структурних підрозділів підприємства, що передбачає визначення тенденцій і перспектив кожного підрозділу в формуванні прибутку підприємства від виробництва до реалізації продукції;

- принцип комплексності, що передбачає разову фіксацію даних у первинних документах або виробничих розрахунках і багаторазове використання в усіх видах управлінської діяльності;

- принцип бюджетного методу управління, що виступає інструментом планування, контролю та регулювання і передбачає охоплення бюджетуванням виробництва, реалізації та фінансування підрозділів, а також підприємства в цілому;

- принцип залежності, який полягає в тому, що на різні альтернативні рішення відносяться тільки ті витрати, які залежатимуть від майбутнього вибору;

- принцип причинності, який полягає у тому, що до собівартості продукції повинні відноситися тільки ті витрати, які виникли внаслідок виробництва даної продукції.

Основними функціями управлінського обліку є:

- *інформаційна*, що полягає у забезпеченні керівників усіх рівнів управління інформацією, що необхідна для поточного планування, контролю та прийняття оперативних управлінських рішень;

- *комунікаційна*, що передбачає формування інформації для внутрішнього комунікаційного зв'язку між різними рівнями управління;

- *контрольна*, що забезпечує оперативний контроль та оцінку результатів діяльності внутрішніх підрозділів і підприємства в цілому;

- *прогнозна*, що дає можливість здійснювати перспективне планування та координування розвитку підприємства в майбутньому на підставі аналізу й оцінки фактичних результатів діяльності.

Зважаючи на особливості вітчизняної реформи бухгалтерського обліку, а також на визначення управлінського обліку як складової бухгалтерського обліку необхідно зупинитися на його взаємодії з фінансовим обліком. Між фінансовим та управлінським обліками існує тісний взаємозв'язок, що полягає насамперед у єдності принципів, методів, системи первинного обліку та єдиного професійного середовища. Незважаючи на це, різні завдання, що стоять перед фінансовим та управлінським обліком, спричинюють цілу низку розбіжностей між ними (табл.1).

Таблиця 1.

Ознаки відмінностей фінансового та управлінського обліку

<i>Ознака</i>	<i>Фінансовий облік</i>	<i>Управлінський облік</i>
Головні користувачі	Менеджери підприємства, зовнішні користувачі	Менеджери різних рівнів підприємства
Вимірники	Єдиний грошовий вимірник	Різні вимірники
Періодичність складання звітів	Регламентована державою	У міру потреби
Спрямованість	Оцінка минулого	На майбутнє
Відкритість даних	Більшість даних доступна всім користувачам	Комерційна таємниця

Введення ланки аудиту в систему обробки бухгалтерської інформації дає важливий результат: підвищує її достовірність (а також і якість). Дійсно, ряд виявлених викривлень бухгалтерської звітності може бути виправлена прямо в ході аудиторської перевірки. Інші виявлені викривлення і порушення правил ведення бухгалтерського обліку, як правило, повністю або частково виправляються економічним суб'єктом у наступному звітному періоді. Крім цього, перевірка фінансової звітності супроводжується, як правило, консультаціями, що може суттєво підвищити якість бухгалтерської інформації в майбутньому. І нарешті, сам факт неминучих (у разі обов'язкового аудиту) чи можливих аудиторських перевірок у майбутньому має серйозний вплив на керівництво і співробітників економічного суб'єкта, спонукає їх вести бухгалтерський облік добросовісно

Аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Нині аудит виділений у самостійну сферу підприємницької діяльності та являє собою комплекс професійних послуг у сфері обліку, економіки, фінансів та права. Згідно з українським законодавством, аудиторська діяльність – підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Аудит фінансової звітності (Audit) процес перевірки фінансово-економічної інформації (накопиченої системою бухгалтерського обліку, згрупованої і узагальненої в документах фінансової звітності) з метою висловлення думки про її достовірність (у всіх суттєвих аспектах) незалежним фахівцем (аудитором).

Перш за все, результати аудиту про діяльність підприємства цікавлять тих, хто входить до так званих партнерських груп підприємства, тобто тих, хто безпосередньо бере участь у його фінансово-господарській діяльності. При цьому доступ до даних управлінського та бухгалтерського обліку мають тільки адміністрація та власники. Решта користувачів обмежена даними публічної бухгалтерської (фінансової) звітності, яка складається з аудиторського звіту, балансу, звіту про фінансові результати, іншої звітності у межах відомостей, що не становлять комерційну таємницю та визначені законодавством для надання користувачам та публікації. Існує також група користувачів фінансової звітності, які безпосередньо не зацікавлені у результатах діяльності підприємства, але представляють та захищають інтереси першої групи. До них відносяться: аудитори та аудиторські фірми; консультанти з фінансових питань; фахівці у галузі цінних паперів та фондових бірж (брокери та ділери); юристи; регулюючі органи; преса та інформаційні агентства; профспілки; науково-дослідні організації.

До причин необхідності існування аудиту можна віднести такі:

- велика кількість користувачів фінансової звітності з різними інформаційними потребами;
- залежність управлінських рішень від якості фінансово-економічної інформації;
- висока ймовірність викривлень звітної та іншої економічної інформації;
- достовірність звітної інформації часто не може бути оцінена безпосередньо користувачами, необхідні спеціальні знання та досвід;
- обмежений доступ до актуальної фінансової інформації про стан підприємства.

Основними завданнями аудиту є:

- перевірка достовірності фінансової звітності, законності та доцільності господарських операцій;

- проведення аналізу фінансово-господарської діяльності з метою її оптимізації;
- консультування суб'єктів господарювання з питань організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, оподаткування;
- проведення перевірки діяльності підприємств у зв'язку з їх приватизацією, банкрутством;
- захист фінансових інтересів клієнта;
- проведення наукових досліджень у сфері організації та методології обліку, управління, фінансового контролю;
- розробка бізнес-планів, проектів й інших матеріалів, пов'язаних із створенням нових та реорганізацією діючих підприємств.

Інакше кажучи, аудит спрямований на підвищення ефективності підприємницької діяльності, раціональне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів для отримання максимального прибутку.

Також, завдання аудиту уточнюються у договорі на проведення аудиту виходячи із потреб користувачів фінансової інформації. На відміну від інших суб'єктів контролю, аудитор виступає діловим партнером клієнта, який, паралельно з основними своїми завданнями виконує функціональні завдання: коректування, оперативного контролю та стратегічні завдання.

За класифікацією визначають обов'язковий та ініціативний аудит.

Обов'язковий аудит або аудит за законом проводиться аудиторською фірмою (аудитором) у випадках, прямо передбачених законодавством України, а також за рішенням суду, арбітражу або слідчих органів.

Ініціативний (добровільний) аудит – проводиться аудиторською фірмою (аудитором) за замовленням окремих підприємств (фірм) за домовленістю, не залежно від того, чи передбачена така перевірка за законом.

Мета ініціативного аудиту може бути різною: контроль і аналіз стану бухгалтерського обліку в цілому та окремих його розділів, виявлення стану фінансової звітності, організації діловодства по бухгалтерському обліку, оцінка засобів та методів автоматизації обліку, оцінка стану розрахунків за

оподаткуванням тощо. Характер і масштаби такої перевірки визначає клієнт. Ініціативна перевірка може носити як комплексний характер, так і тематичний. Різною може бути і глибина перевірки.

Аудит за спеціальним аудиторським завданням проводиться по перевірці окремих статей звітності, якісного стану майна, юридичної та економічної експертизи договорів, ефективності використання капіталу та інших питань, які пов'язані з діяльністю підприємства. В принципі, даний вид аудиту можна вважати різновидом ініціативного аудиту.

Мета зовнішнього аудиту полягає у підтвердженні правильності звітності, обліку, оцінці відповідності внутрішнього контролю (аудиту) політиці та меті діяльності підприємства. Його завдання визначаються договором, укладеним аудиторською фірмою (аудитором) з клієнтом. Замовниками можуть виступати державні органи, власники підприємств (акціонери, інвестори, держава, приватні особи), банки та інші кредитні установи, які при наданні підприємствам кредитів потребують підтвердження їх платоспроможності та можливості ефективно використовувати надані кошти і своєчасно їх повернути.

У високорозвинених країнах ринкові відносини, конкурентність у господарській діяльності акціонерних товариств, концернів, корпорацій, спільних підприємств, банків тощо зумовили появу внутрішнього аудиту, який забезпечує адекватність управління політиці підприємства на всіх його рівнях, високу конкурентоспроможність і прибутковість підвідомчих одиниць, достовірність і точність обліку, полегшує проведення зовнішнього аудиту. У відповідності до міжнародних стандартів аудиту його розглядають як невід'ємну частину загальної системи контролю. Внутрішній аудит допомагає організації досягати поставлених цілей за допомогою систематичного, послідовного підходу до оцінки і підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю та корпоративного управління.

Внутрішній та зовнішній аудит доповнюють один одного, і в той же час суттєво відрізняються (табл. 1.2).

Відмінності між зовнішнім та внутрішнім аудитом

<i>Ознаки</i>	<i>Зовнішній аудит</i>	<i>Внутрішній аудит</i>
За суб'єктами	Сертифіковані аудитори, які не є найманими працівниками підприємства; виконують свої функції на договірній основі	Спеціалісти з обліку, контролю та аналізу, з вищою або середньою освітою, які є штатними працівниками підприємства
За об'єктами	Стан обліку і звітності, ефективність використання ресурсів та стан внутрішньогосподарського контролю перевіряють з метою визначення масштабів проведення зовнішнього аудиту і рівня довіри до даних обліку та звітності клієнта	Стан обліку і звітності, внутрішньогосподарського контролю перевіряють на відповідність встановленій обліковій політиці
За завданнями	Висловлюють свою думку для потреб третіх осіб (акціонерів, інвесторів, банків, партнерів тощо); визначаються договором	Задовольняють потреби адміністрації; визначаються керівництвом
За часом	Скерований у минулий час; здійснюється періодично (як правило, раз на рік)	Скерований у теперішній та майбутній час; повинен бути безперервним
За характером	Підприємницька діяльність	Виконавча діяльність
За регламентацією	Регламентований Законом України "Про аудит фінансової звітності", міжнародними стандартами аудиту	Регламентує керівництво підприємства
За організацією служби	Аудиторська фірма або аудитор, зареєстрований як підприємець	Відділ (комітет) внутрішнього аудиту
За наявністю ризику	Аудиторський ризик	Ризик бізнесу підприємства, втрата репутації

За поданням звітності	Замовнику; може бути опублікований у формі аудиторського висновку, погодженого між виконавцем та замовником	Керівництву підприємства у формі довідки, акту перевірки тощо
-----------------------	---	---

Фінансовий аудит (аудит фінансової звітності) передбачає оцінку достовірності фінансової інформації, яка представлена у фінансовій звітності. Проводиться сторонніми аудиторами, що наймаються підприємствами (фірмами).

Аудит на відповідність призначений для виявлення дотримання підприємством певних правил, норм, законів, інструкцій, договірних зобов'язань, які впливають на результати операції або звіти. Якщо такі правила встановлені адміністрацією, то аудит на відповідність проводиться внутрішніми аудиторами. Коли ж вимоги встановлені кредиторами, то цей вид аудиту проводиться разом з аудитом фінансової звітності. Аудит на відповідність вимогам, встановленим державними актами, проводиться сторонніми аудиторами. Результати перевірки повідомляються державному органу.

Операційний аудит використовують для перевірки процедур та методів функціонування підприємства, для оцінки продуктивності та ефективності.

Загальний аудит передбачає перевірку підприємств, установ та організацій незалежно від їх організаційно-правових форм та видів власності.

Банківський аудит передбачає перевірку банків та інших кредитних організацій.

Аудит страхових організацій – перевірка страхових фірм і товариств взаємного страхування.

Класифікація за видами діяльності суб'єкта господарювання є дуже важливою, оскільки саме вона лежить в основі організації атестації аудиторів.

Первинний аудит здійснюється аудиторською фірмою (аудитором) на даному підприємстві та за даний період часу вперше. Така обставина суттєво

збільшує ризик і трудомісткість аудиту, оскільки аудитор не має уявлення про особливості діяльності клієнта, його систему внутрішнього контролю.

Повторюваний аудит – це аудит, що здійснюється аудиторською фірмою (аудитором) не в перший раз. Планування та процес аудиту спирається на знання специфіки клієнта, його слабких та сильних сторін в організації бухгалтерського обліку, а також на результати тривалого співробітництва аудиторської фірми (аудитора) з клієнтом.

Практика роботи аудиторських фірм свідчить про переваги повторюваного (погодженого) аудиту. Така співпраця взаємовигідна як аудитору, так і клієнту. Більш того, зміна клієнтом аудиторської фірми (аудитора) викликає настороженість у користувачів інформації та нових аудиторів.

На договірних засадах під час проведення попереднього аудиту аудитори можуть здійснити розробку, аналіз та оцінку проектів, кошторисів та іншої документації, яка пов'язана із створенням нових підприємств, видів виробництва тощо.

При поточному аудиті проводиться консультування суб'єктів господарювання з питань організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю.

Суть наступного контролю полягає у перевірці достовірності бухгалтерської звітності, законності та доцільності господарських операцій, стану бухгалтерського обліку.

При суцільному аудиті перевірці підлягають усі документи та реєстри бухгалтерського обліку, в яких відображено господарські операції за увесь період, що підлягає аудиту.

Вивчення окремої частини документів, відібраних на основі науково обґрунтованої схеми, за той чи інший період відбувається під час вибіркового аудиту.

Найчастіше вдаються до комбінованого аудиту, при якому одна частина документів перевіряється суцільно, а інша – вибірково.

1. Поняття професійної етики (професійної культури) аудитора

Аудиторська діяльність має свій етичний кодекс. Етична проблема виникає у випадку, коли аудитору треба самостійно зробити вибір. В цьому випадку етичною поведінкою буде така, яка більш корисна та відповідатиме моральним нормам і принципам професійної етики. У професійній сфері існує два етичних аспекти: загальна етика та професійна етика.

Професійна етика – це система конкретизованих моральних норм і принципів із врахуванням особливостей цієї чи іншої професійної діяльності. Професійна етика визначає загальні приписи щодо ідеальних форм поведінки працівників відповідних професій. Вони акцентують увагу на встановленні правил діяльності та потребують високого рівня професіоналізму.

Від дотримання етичних принципів залежать авторитет фахівця, його професійна придатність виконувати найскладніші завдання.

Професія аудитора має свої особливості і характеризується:

- володінням професійними навичками, набутими під час навчання;
- взяттям на себе відповідальності як стосовно суспільства в цілому, так і стосовно клієнта зокрема;
- об'єктивністю у роботі з клієнтами;
- наданням послуг, що відповідають найвищим вимогам норм і правил поведінки та виконання аудиторських послуг.

В Україні рішенням АПУ від 18.04.2003 р. запроваджено в дію Кодекс етики професійних бухгалтерів Міжнародної федерації бухгалтерів. Головним завданням цього документа є встановлення етичних вимог для аудиторів-практиків з метою забезпечення гарантії високої якості їхньої роботи, задоволення інтересів суспільства та держави. Він запроваджує фундаментальні принципи етики та правила надання аудиторських послуг, які є обов'язковими для виконання усіма аудиторами. Зокрема:

- *незалежність* – аудитор має бути професійно незалежним до суб'єкта підприємництва, що перевіряється (не мати прямих родинних стосунків та майнових інтересів до нього);

– *об'єктивність* – аудитор має бути справедливим, компетентним, старанно надавати аудиторські послуги, відповідати рівню професійних знань, який би не викликав сумніву у клієнта щодо професіоналізму наданих йому послуг;

– *компетентність* – аудиторам потрібно здійснювати аудиторську перевірку з професійною майстерністю та залучати до аудиту спеціалістів, що мають фахову підготовку, досвід, знання у певній галузі;

– *майстерність* – вміле визначення та застосування законодавчих, нормативно-правових актів для законності здійснення оцінки господарських операцій, їх документування, відображення в обліку та звітності;

– *конфіденційність* – аудитор не має права без згоди клієнта розголошувати або розкривати інформацію, отриману ним у процесі надання професійних послуг, використовувати її у своїх цілях.

Аудиторська перевірка складається з декількох етапів. Основні етапи проведення аудиту зазначені у таблиці 3.

Таблиця 3

Етапи проведення аудиторської перевірки

Етапи	Процедури аудиту
Підготовчий	визначення основних напрямків перевірки, підписання договору
Проміжний	здійснення поглибленої оцінки системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, виконання аналітичних процедур для оцінки ризиків та планування
Основний	фізична перевірка активів підприємства та документальна перевірка рахунків бухгалтерського обліку, фінансової звітності
Заключний	складання звіту про проведену аудиторську перевірку та аудиторського висновку про достовірність перевіреної звітності

На етапі завершення аудиту аудитор складає аудиторський звіт про результати аудиторської перевірки та аудиторський висновок. Висновки аудиторів (аудиторських фірм) є підставою для прийняття зважених рішень власниками, акціонерами, банками, страховими компаніями та іншими користувачами.

Питання для самоконтролю:

1. Дати визначення поняттям «управлінський облік», «аудит», «аудиторська діяльність». Указати джерела законодавчої бази з даних питань.
2. Дати визначення поняття професійної етики аудитора.

Завдання для виконання:

Завдання 1.

Визначити основні відмінності фінансового та управлінського обліку дані представити у таблиці.

Таблиця

Порівняльна характеристика фінансового та управлінського обліку

Ознака	Види обліку	
	Фінансовий	Управлінський
Регламентация		
Обов'язковість ведення		
Ознака	Види обліку за призначенням	
	Фінансовий	Управлінський
Вимірники		
Періодичність складання звітів		
Відкритість інформації		

Завдання 2.

Аудитору пропонують розкрити інформацію щодо фірми, яку він нещодавно перевіряв, про обсяги та види продукції, яка виробляється та буде у найближчому майбутньому вироблятися. Ця пропозиція була отримана від потенційного замовника. Визначте професійну етичну загрозу, яка може виникнути, та запропонуйте шляхи до її вирішення.

Ситуаційні тестові завдання:

1. Проведення аудиторської перевірки фармацевтичної фірми замовлено аудитору. Що є підставою для його проведення?

- A. Усне звернення замовника до аудитора
- B. Протокол про намір провести аудиторську перевірку
- C. Лист-зобов'язання
- D. Письмове звернення замовника до аудитора
- E. Договір між аудитором та фармацевтичною фірмою

2. На підставі складеного письмового кваліфікаційного іспиту аудитор отримав сертифікат на право проведення аудиторської діяльності. Термін чинності зазначеного сертифіката не може перевищувати:

- A. п'яти років
- B. одного року
- C. двох років
- D. трьох років
- E. 10 років

3. Об'єктом управлінського контролю є:

- A. уся господарська діяльність підприємства
- B. рух та облік фінансових ресурсів
- C. виробничий процес підприємства
- D. збутова діяльність підприємства
- E. досягнення високої продуктивності праці

4. Закон України «Про аудиторську діяльність» спрямований на створення системи контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації. Про систему якого саме контролю йде мова?

- A. Незалежний фінансовий контроль

- В. Державний контроль
- С. Бухгалтерський контроль
- Д. Громадський контроль
- Е. Фінансовий контроль

5. Для забезпечення аудиторської діяльності аудитори та аудиторські фірми застосовують відповідні стандарти аудиту, дотримання яких є обов'язковим. Затвердження стандартів аудиту є виключним правом:

- А. Аудиторської палати України
- В. Міністерства фінансів України
- С. Кабінету Міністрів України
- Д. Міністерства охорони здоров'я України
- Е. Верховної Ради України

6. Аудит як незалежна форма фінансово-господарського контролю включає певні принципи. Вкажіть який принцип обумовлює високий професіоналізм при вивченні питань, поставлених замовником, посилення на норми аудиту

- А. Компетентність
- В. Організація аудиту
- С. Незалежність аудитора
- Д. Конфіденційність
- Е. Методологія аудиту

7. Вкажіть, як називається форма перевірки об'єкта підприємницької діяльності в статистиці, ретроспективно впродовж певного проміжку часу

- А. Ревізія фінансово-господарської діяльності
- В. Аудит
- С. Інспекція
- Д. Фармаконагляд

Е. Державна служба України з лікарських засобів

8. Суб'єкт господарювання для незалежної перевірки діяльності свого підприємства уклав угоду з організацією, яка має спеціальний дозвіл на право здійснення аудиторської діяльності на території України та займається виключно наданням аудиторських послуг і проведенням супутніх аудиту робіт. Вкажіть, як називається така організація.

- А. Аудиторська фірма
- В. Аудиторська палата
- С. Асоціація фармацевтів
- Д. Фармацевтична палата
- Е. Державний експертний центр

9. Ким визначаються норми і стандарти аудиту?

- А. Аудиторською палатою України
- В. Міністерством фінансів України
- С. Комісією з аудиторської діяльності при Президентові України
- Д. Спілкою аудиторів України
- Е. Федерацією бухгалтерів і аудиторів України

10. Джерела інформації, які використовуються в аналізі господарської діяльності

- А. Облікові, поза облікові, планові
- В. Нормативно-правові акти, аудиторський висновок, план прибутку
- С. Бізнес-плани, поточні плани, матеріали спеціальних досліджень
- Д. Економічні, закони розвитку виробничих відносин, оперативні плани розвитку підприємства, план доходів і витрат
- Е. План товарообігу, фінансовий план, план соціального розвитку

11. Дайте визначення терміну «бізнес-планування»

A. Один із видів планування, спрямований на економічний розрахунок реалізації конкретної підприємницької ідеї

B. Процес розробки концепції бізнесу в період створення підприємства

C. Комплексне дослідження основних аспектів діяльності підприємства

D. Процес, який відображає розвиток всіх напрямків роботи підприємства

E. Дослідження щодо очікування фінансових результатів діяльності підприємства (обсягів продажу та прибутку)

12. Проведення аудиторської перевірки фармацевтичної фірми здійснюється:

A. За замовленням фармацевтичної фірми

B. За вказівкою перевіряючих органів

C. За планом, що визначається регіональною Держлікслужбою

D. За бажанням правоохоронних органів

E. За вимогою територіальних фармацевтичних асоціацій

13. Принципами управлінського обліку є такі:

A. Наочність, науковість, системність, відповідальність, адаптивність.

B. Цілісність, всебічність, обізнаність, релевантність, ефективність.

C. Методологічний плюралізм, стратегічна орієнтація, «різна собівартість для різних цілей».

D. Методологічний плюралізм, оригінальність, орієнтація на потреби різних користувачів, конфіденційність.

14. . Управлінський облік є складовою:

A. менеджменту;

B. планування;

C. внутрішнього аудиту;

D. корпоративної культури.

15. Що з наведеного можна в управлінському обліку вважати недоліком децентралізації управління:

A. можливість звільнити вище керівництво від вирішення оперативних питань;

B. зростання витрат на управління;

C. можливість вищому керівництву зосередитися на вирішенні стратегічних питань діяльності підприємства;

D. підвищення оперативності прийняття поточних рішень на відповідних рівнях управління.

16. Нормативною базою управлінського обліку є:

A. внутрішньогосподарські нормативні документи;

B. П(С)БО;

C. МСБО;

D. нормативні документи центральних органів виконавчої влади та галузевих міністерств і відомств.

17. Управлінський облік відрізняється від фінансового обліку:

A. деталізацією інформації;

B. відкритістю даних;

C. спрямованістю у часі;

D. усіма наведеними характеристиками.

18. Інформація управлінського обліку є:

A. відкритою для всіх зацікавлених;

B. як правило, комерційною таємницею;

C. відкритою для акціонерів та потенційних інвесторів;

D. відкритою для постачальників і підрядників.

19. Управлінський облік щодо того, хто його організовує та щодо обов'язковості:

А. організовується керівництвом підприємства та не є обов'язковим;

В. організовується державними органами (міністерствами і відомствами) та є обов'язковим;

С. організовується керівництвом підприємства та є необов'язковим з окремих питань;

Д. організовується керівництвом підприємства та є обов'язковим за вимогами Податкового кодексу України.

20. Користувачами даних управлінського обліку є:

А. інвестори, акціонери;

В. податкові органи;

С. фінансові та кредитні установи;

Д. керівники всередині господарства

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2003. – №№18-22. – ст.144 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.

2. Про аудит фінансової звітності: Закон України №140-V від 10.12.2017 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2017. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=140-17>

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV // ВВР України. – 1999. – № 40.

4. Управління фармацією: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.М. Толочко, І.В.Міщенко, Д.Л.Великий та ін.; За ред. В.М. Толочка. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2016.

5. Основи економіки та системи обліку у фармації: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А.С.Немченко, Г.Л.Панфілова, В.М.Чернуха та ін.; За ред. А.С. Немченко. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2016.

Тема 4. Управління трудовими ресурсами. Правове регулювання трудових відносин.

Форма заняття: семінар

Час заняття: 4 години

Актуальність теми: Актуальність та необхідність вивчення управління трудовими ресурсами зумовлена тим, що умови ринкової економіки вимагають від підприємств підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції, робіт і послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації виробництва, ініціативи та інше. Управління трудовими ресурсами визнається однією з найбільш важливих сфер життя організації будь-якого рівня ієрархії, здатного багаторазово підвищити її ефективність, а саме поняття «управління трудовими ресурсами» розглядається в досить широкому діапазоні: від економіко-статистичного до філософсько-психологічного. Управління трудовими ресурсами – це спосіб побудови взаємозв'язків між рівнями управління і функціональними галузями, що забезпечує оптимальне за даних умов досягнення цілей організації.

Ціль заняття:

Ознайомлення з діючими законодавчими актами з питань правового регулювання трудових відносин; засвоєння основних принципів та інструментарію управління трудовими ресурсами.

Ключові слова: законодавство; управління, трудові ресурси, правове регулювання, фармацевтичний працівник; аптечний заклад

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ:

Управління трудовими ресурсами – це одна із основних складових управління сучасною організацією, незалежно від того, чи вона є державною

структурою чи комерційною. Ця функція управління постійно розширюється, забезпечуючи якнайкраще використання людського ресурсу.

Управління трудовими ресурсами – це специфічна функція управлінської діяльності, головним об'єктом якої є люди, що входять в певні соціальні групи, трудові колективи організацій. Як суб'єкти управління виступають керівники і спеціалісти, які виконують функції управління стосовно своїх підлеглих.

З погляду сучасних управлінських теорій, сутність управління людськими ресурсами полягає у тому, що люди розглядаються як найбільше надбання організації, яке необхідно розміщувати, мотивувати, розвивати разом з іншими ресурсами, щоб досягти стратегічних цілей організації. Управління трудовими ресурсами пов'язане з динамікою всіх аспектів навколишнього середовища діяльності організації і вимагає інтегрованого підходу.

Управління будь-якою організацією – один з найважливіших та найважчих аспектів сучасної теорії та практики управління. В зв'язку з цим дуже важливо, щоб керівники всіх рівнів не тільки чітко виконували свої функціональні обов'язки, але знали способи і методи управління людьми. В здійсненні цих завдань керівники повинні вірно оцінювати можливості людських ресурсів, зберігати, підтримувати та розвивати їх. І це буде основою управління трудовими ресурсами організації.

Таким чином, управління трудовими ресурсами – це цілеспрямована діяльність керівного складу організації на розробку концепції, стратегії кадрової політики і методів управління людськими ресурсами. Це системний, планомірно організований вплив через систему взаємопов'язаних організаційних, економічних і соціальних заходів, спрямованих на створення умов нормального соціального розвитку й використання потенціалу робочої сили на рівні організації.

Планування, формування, перерозподіл і раціональне використання персоналу організації є основним змістом управління трудовими ресурсами.

Варто зауважити, що менеджмент трудових ресурсів в організації є особливою функцією управління, яка полягає в:

- формуванні, пропонуванні та здобутті схвалення щодо кадрової політики та стратегії організації;
- наданні порад і орієнтації керівників організації на проведення кадрової політики і стратегії організації;
- забезпеченні адекватних кадрових послуг для можливості набору, мотивації та розвитку достатньої кількості та відповідних працівників на всіх рівнях;
- консультаціях керівників організації про людські наслідки змін.

В будь-якій організації основними цілями управління трудовими ресурсами є:

- формування висококваліфікованого, відповідального за доручену справу персоналу з сучасним економічним мисленням та розвитком почуття професійної гордості;
- задоволення потреб організації в кадрах у відповідності до штатного розпису та професійно-кваліфікаційних характеристик посад;
- забезпечення соціальної ефективності колективу;
- узгодження інтересів та потреб працівників з вимогами організації;
- забезпечення спроможності трудових ресурсів реалізувати цілі і завдання, що постійно змінюються у відповідності до вимог і запитів оточення функціонування організації.

Управління трудовими ресурсами як цілісна система виконує такі функції:

- організаційну – планування потреб і джерел комплектування персоналу;
- соціально-економічну – забезпечення комплексу умов і факторів, спрямованих на раціональне закріплення та використання людських ресурсів;
- відтворювальну – забезпечення розвитку трудових ресурсів.

Реалізація функцій управління трудовими ресурсами пов'язана з використанням в організації знарядь різної складності, з яких складається інструментарій лінійних і функціональних менеджерів. Весь інструментарій, що використовується в управлінні трудовими ресурсами, можна об'єднати у три групи:

- інструментарій досліджень;
- інструментарій аналізу;
- інструментарій впливу (рис. 1).

Використанню конкретних інструментів передують аналіз відповідної ситуації. Управління трудовими ресурсами – це і наука і мистецтво ефективного управління людьми в умовах їх професійної діяльності. Це система принципів, методів і механізмів оптимального комплектування, розвитку й мотивації та раціонального використання персоналу.

Управління трудовими ресурсами організації має враховувати такі аспекти:

- забезпечення організації в потрібній кількості та якості персоналу на поточний період та на перспективу;
- створення рівних можливостей ефективності праці та раціональної зайнятості працівників, стабільного і рівномірного навантаження протягом робочого періоду;
- задоволення розумних потреб трудових ресурсів;
- забезпечення відповідності трудового потенціалу працівника, його психофізіологічних даних до вимог робочого місця.

Управління трудовими ресурсами повинно орієнтуватись на тенденції та плани розвитку організації, досягнення основних її цілей. Основними завданнями управління трудовими ресурсами є удосконалення:

- кадрової політики;
- використання і розвитку людських ресурсів;
- вибору і реалізації стилю управління трудовими ресурсами;
- організації горизонтальної координації та кооперації;

- покращення організації робочих місць і умов праці;
- визнання особистих досягнень у праці;
- стимулювання.

Рис. 1. Інструментарій управління трудовими ресурсами організації

Крім того, завданням управління трудовими ресурсами організації є забезпечення відповідності людських ресурсів організації таким вимогам:

- достатня кількість ресурсів;
- їх наявність у потрібний час;
- відповідна їх кваліфікація;
- наявність у належному місці.

Управління трудовими ресурсами організації, ґрунтується на принципах, які є об'єктивними правилами управлінської поведінки, що витікають із потреб об'єкта управління. До них належать принципи:

науковості, системності, економічності, ієрархічності, перспективності та прогресивності (табл. 1).

Загальна концепція управління трудовими ресурсами конкретизується в кадровій політиці та кадровій роботі, де управління трудовими ресурсами організації – це гнучка і продумана кадрова політика. Вона здійснюється стратегічними і оперативними системами управління. Кадрова політика, як правило, реалізується після структурного аналізу професійно-кваліфікаційного складу трудових ресурсів. Структурний аналіз трудових ресурсів базується на урахуванні рівня кваліфікації, вікового складу, тривалості трудового стажу працівників, співвідношення чоловіків і жінок, які працюють в організації.

Таблиця 1.

Принципи управління трудовими ресурсами організації

№	Принципи	Зміст
1	Науковості	Передбачає більш повне пізнання і використання у практиці управління об'єктивно діючих економічних законів, що повинні диктувати логіку поведінки і керівників, і підлеглих працівників.
2	Системності	Передбачає, що при формуванні системи управління трудовими ресурсами необхідно враховувати всі фактори, що впливають на систему управління, та вимагає взаємного узгодження окремих груп, завдань і рішень.
3	Економічності	Передбачає ефективну й економічну організацію системи управління трудовими ресурсами.
4	Ієрархічності та зворотного зв'язку	У будь-яких вертикальних зрізах системи управління трудовими

		ресурсами повинна забезпечуватися ієрархічна взаємодія між ланками управління на основі зворотного зв'язку.
5	Узгодженості	Взаємодія між ієрархічними ланками по вертикалі та відносно самостійними підрозділами по горизонталі повинні бути в цілому узгодженні з цілями організації та синхронізовані у часі.
6	Перспективності та прогресивності	При формуванні системи управління трудовими ресурсами необхідно враховувати перспективи розвитку організації, передові вітчизняні та зарубіжні аналоги.

Завданнями кадрової політики в організації є :

- наукове обґрунтування потреби організації у фахівцях;
- розробка оптимальної системи формування кадрового резерву;
- розробка ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу;
- розробка нормативних актів, у яких закріплюється та реалізується кадрова політика.

Управління трудовими ресурсами як система включає два блоки: організаційний та функціональний.

До організаційного відносять:

- формування трудових ресурсів
- прогнозування структури, визначення потреб, залучення, підбір та розміщення персоналу й укладання договорів і контрактів;
- стабілізація трудових ресурсів – це формування банку даних з питань рівня кваліфікації, персональних умінь, бажань, результатів оцінки праці з метою визначення потенціалу кожного працівника для організації навчання, підвищення кваліфікації і закріплення чи звільнення працівників.

Функціональний блок пов'язаний з:

- використанням трудових ресурсів, що включає професійно-кваліфікаційне і посадове переміщення працівників (управління кар'єрою), створення постійного складу персоналу та робочих місць, покращення морально-психологічного клімату в колективі.

Варто зауважити, що управління трудовими ресурсами є складним компонентом управління організацією. Складність ця обумовлена тим, що люди за своїм характером відрізняються від інших ресурсів і вимагають особливих підходів і методів управління. Специфіка людських ресурсів виражається в тому, що, по-перше, люди наділені інтелектом, їх реакція на управління є емоційною, продуманою, а не механічною, а це означає, що процес взаємовідносин є двосторонній; по-друге, люди постійно удосконалюються, розвиваються; по-третє, відносини ґрунтуються на довготерміновій основі, оскільки трудове життя людини може продовжуватись протягом 30-50 років; і останнє - люди приходять в організацію усвідомлено, з певними цілями і мотивами. Суть управління людськими ресурсами полягає в забезпеченні досягнень цілей організації за рахунок комплектування її персоналом відповідної компетенції.

Основним джерелом для регулювання трудових відносин є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року. Конституція має вищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії, всі закони й інші нормативно-правові акти не повинні суперечити Конституції.

Найважливішим після Конституції України джерелом, регулюючим трудові відносини в Україні, є Кодекс законів про працю.

Діючий Кодекс Законів про Працю України був прийнятий 10 грудня 1971 р., введений в дію з 1 липня 1972 р. За своєю структурою КЗпП містить преамбулу, 18 глав, які включають 265 статей.

Глава 1. Загальні положення. Включає норми, які регулюють права і обов'язки учасників трудових відносин; особливості регулювання праці

деяких категорій працівників; застосування законодавства про працю колишніх республік СРСР, міжнародних договорів і угод та ін.

Глава 2. Закріплює норми про порядок укладання, зміст, форму колективних договорів, що укладаються між профспілковими комітетами від імені трудового колективу та власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом.

Глава 3. Трудовий Договір.

Глава 3-а. Забезпечення зайнятості вивільнених працівників

Глава 4. Робочий час.

Глава 5. Час відпочинку.

Глава 6. Нормування праці.

Глава 7. Оплата праці.

Глава 8. Гарантії і компенсації.

Глава 9. Гарантії при покладанні на працівників матеріальної відповідальності за шкоду, яка заподіяна підприємству, організації, установі.

Глава 10. Трудова дисципліна.

Глава 11. Охорона праці.

Глава 12. Праця жінок.

Глава 13. Праця молоді.

Глава 14. Пільги для працівників, що поєднують роботу з навчанням.

Глава 15. Індивідуальні трудові суперечки.

Глава 16. Професійні спілки. Участь працівників в управлінні підприємства-ми, організаціями, установами.

Глава 16-а. Трудовий колектив.

Глава 17. Державне соціальне страхування.

Глава 18. Нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю.

Окрім Кодексу законів про працю, трудові й інші, пов'язані з ними відносини, регулюються законами України: «Про зайнятість населення», «Про охорону праці», «Про відпустки», «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди» та ін. Багато важливих питань, пов'язаних з регулюванням

трудових відносин, регламентуються підзаконними актами: указами Президента, постановами Кабінету Міністрів, розпорядженнями і наказами Міністерства праці і соціальної політики України, а також іншими міністерствами і відомствами. Велику роль у регулюванні трудових відносин виконують конвенції і рекомендації Міжнародної організації праці (МОП).

Основні трудові права працівників закріплені в ст. 2 КЗпП: право на працю, на відпочинок, на здорові й безпечні умови праці, на об'єднання в професійні спілки і на вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) у встановленому законом порядку, на участь в управлінні підприємством, установою, організацією, на пенсійне забезпечення, на матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, на матеріальну допомогу в разі безробіття, на право звернення до суду для вирішення трудових спорів, незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством. Держава забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Основні обов'язки працівників закріплені ст. 139 КЗпП України. Працівники зобов'язані працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу, дотримуватися трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір. Чинним трудовим законодавством передбачено гарантії здійснення працівниками своїх прав і відповідальність за виконання трудових обов'язків. Гарантії трудових прав встановлені при прийомі на роботу, зміні трудового договору, його припиненні.

Гарантії в одних випадках попереджають порушення зобов'язаними суб'єктами трудових прав, в інших – встановлюють межі дій зобов'язаних

осіб, у третіх – забезпечують можливість своєчасного оскарження дій, що порушують зазначені права, у четвертих – забезпечують компенсацію матеріальної шкоди, викликаной їх порушенням за рахунок винних осіб. Так, до гарантій здійснення права на працю належать норми, що регулюють діяльність державної служби зайнятості, яка створюється для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування і соціальної підтримки тимчасово непрацюючих громадян. Чинне законодавство про працю забороняє необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу, надає громадянам право його оскарження в судовому порядку, передбачає можливість переведення працівника на іншу роботу тільки за згодою працівника, обмежує звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, передбачає необхідність отримання власником попередньої згоди профспілкового органу, крім деяких випадків.

Ринкова економіка внесла суттєві зміни у поняття та зміст трудових відносин, у правовий статус їх суб'єктів. Упровадження нових форм власності, ринкових методів господарювання, формування ринку праці, явне і приховане безробіття вимагають додаткових заходів з боку держави і реалізації правового і соціального захисту працівників. У таких умовах зростає роль і значення і трудових відносин, які є основною формою індивідуально-договірного регулювання і реалізації права на працю. Але, як переконує практика, права працівників досить часто порушуються роботодавцями, які не створюють їм відповідних умов для трудової діяльності, а працівники допускають порушення трудової дисципліни, внутрішнього трудового розпорядку, правил техніки безпеки на виробництві, не виконують своїх службових обов'язків. Саме адміністративно-правове регулювання трудових умов має забезпечити організацію праці, контроль і нагляд за виконанням умов трудових угод, добір і відбір кадрів, їх ефективне використання. Держава має створювати необхідні умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової

діяльності, реалізовувати програми для професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Однак, слід відмітити, що велике різноманіття нормативно-правових актів, які регулюють процедуру прийняття на роботу, суперечливість між окремими нормами в них, спричиняють порушення прав і свобод людини і громадянина. Єдиним правовим актом, який визначає головні правила прийому на роботу, має бути Трудовий кодекс України. На жаль, його ухвалення Верховною Радою України сьогодні не виправдано затягується.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає менеджмент трудових ресурсів
2. Що повинно враховувати управління трудовими ресурсами
3. Що передбачає концепція управління трудовими ресурсами.
4. Основні джерела регулювання трудових відносин.

Завдання для виконання:

Завдання 1.

На підставі чинного законодавства, а саме ч. 1 ст. 22 Закону України від 23.09.1999 р. №1105 «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» основні особливості оплати лікарняних під час карантину. Дані представити у таблиці 1.

Таблиця 1

№	Страховий Випадок		Оплата		Оплата лікарняних
			з 1 по 5 день	з 6 і до одужання	
1.	Працівники на період перебування в спеціалізованих закладах охорони здоров'я				
2.	Працівники на період перебування на самоізоляції				
3.	У зв'язку з відстороненням від роботи для осіб, робота яких пов'язана з обслуговуванням населення:	Ці особи були в контакті з інфекційними хворими			
4.		У разі неможливості здійснення тимчасового переведення на іншу роботу не пов'язану з ризиком поширення інфекційних хвороб			
5.	У разі захворювання дитини віком до 14 років				

Завдання 2.

Чинний Кодекс законів про працю був ухвалений у 1971 році. За останні півстоліття кодекс нажив уже 95 редакцій, а значна частина підзаконних актів, ухвалених на його основі було прийнято до 1991 р. Враховуючи свій досвід

роботи, що би Ви запропонували внести до оновленого Кодексу законів про працю. Свої відповіді, зауваження та обґрунтування представити у таблиці 2.

Таблиця 2.

№	Пропозиції, зауваження	Обґрунтування
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Ситуаційні тестові завдання:

1. Фахівець аптечного закладу працює на посаді провізора аптеки. За обставинами виробничої потреби оформлений на 0,25 ставки провізора-аналітика. На осіб, що працюють за сумісництвом запис в трудову книжку заноситься:

- A. За місцем роботи за сумісництвом
- B. За місцем основної роботи
- C. За бажанням працівника
- D. За місцем основної роботи і за місцем роботи за сумісництвом
- E. За бажанням керівника

2. Співробітник аптеки «Конвалія» подав заяву в комісію з трудових спорів. Вкажіть, в який термін комісія повинна розглянути дану заяву?

- A. Не пізніше десяти днів з дня подання заяви

- В. У триденний термін з дня подання заяви
- С. У п'ятиденний термін з дня подання заяви
- Д. У двадцятиденний термін з дня подання заяви
- Е. Не пізніше одного місяця з дня подання заяви

3. Завідуючий аптекою планує залучити до понаднормової роботи завідувачу відділом запасів, яка має дитину-інваліда. Вкажіть, в якому випадку, згідно чинного законодавства, це можливо?

- А. Час понаднормової роботи складає не більш однієї години
- В. Час понаднормової роботи складає не більш двох годин
- С. Час понаднормової роботи складає не більш чотирьох годин
- Д. Час понаднормової роботи складає не більш п'яти годин
- Е. При досягненні згоди між завідувачим аптекою і завідувачою відділом запасів

4. Між працівником і роботодавцем укладається контракт у вигляді:

- А. письмового договору із визначеними правилами
- В. договору особливої форми з визначенням терміну дії, умов організації праці
- С. договору з вказанням прав і обов'язків сторін
- Д. договору з обговореним терміном дії, правами, обов'язками і відповідальністю сторін, умовами матеріального забезпечення й організації праці
- Е. письмового договору певного терміну дії з правилами внутрішнього трудового розпорядку

5. Зміни до укладеного контракту між працівником і роботодавцем:

- А. можуть вноситись за узгодженням двох сторін
- В. вносяться тільки роботодавцем
- С. не вносяться

D. можуть вноситися тільки працівником

E. вносяться комісією з трудових спорів

6. Загальна тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами становить:

A. 200 календарних днів

B. 120 робочих днів

C. 100 календарних днів

D. 126 календарних днів

E. 160 календарних днів

7. Нарахована сума відпустки у зв'язку з вагітністю і пологами на підставі листка непрацездатності сплачується за рахунок фонду соціального страхування у розмірі:

A. 100% і підлягає оподаткуванню

B. 80% при стажі роботи до 10 років

C. 100% незалежно від стажу роботи і не підлягає оподаткуванню

D. 70% і оподатковується

E. 50% при стажі роботи до 1 року

8. Оплата роботи в понадурочний час відповідно до вимог Кодексу законів про працю України при погодинній системі оплати праці проводиться:

A. доплата 20%

B. доплата 30%

C. доплата 40%

D. в подвійному розмірі годинної ставки

E. доплата 50%

9. Для працівників аптек можливі доплати за суміщення професії (посади), виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, за

розширення зони обслуговування або збільшення обсягу робіт. Вкажіть максимальний розмір такої доплати до посадового окладу працівника?

- A. 40%
- B. 30%
- C. 20%
- D. 50%
- E. 10%

10. Для працівників аптеки, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, передбачено скорочену тривалість робочого часу (не більш як 36 годин на тиждень). Якої з названих посад це стосується?

- A. Старший провізор
- B. Провізор
- C. Провізор-косметолог
- D. Провізор-аналітик
- E. Завідувач аптеки

11. Строк випробування при прийнятті на роботу фармацевтичних працівників не може перевищувати:

- A. Трьох місяців, а в окремих випадках - шести місяців
- B. Десяти днів
- C. Одного місяця, а в окремих випадках - трьох місяців
- D. Одного тижня
- E. Двох місяців

12. Провізор аптеки, дружина якого перебуває у післяпологовій відпустці, має право на відпустку без збереження заробітної плати тривалістю до:

- A. 14 робочих днів
- B. 10 календарних днів

- C. 7 календарних днів
- D. 14 календарних днів
- E. 7 робочих днів

13. Структура заробітної плати фармацевтичних працівників складається із:

- A. Основної заробітної плати, мінімальної заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат
- B. Основної заробітної плати, додаткової заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат
- C. Основної заробітної плати, преміальних виплат
- D. Тарифних сіток, тарифних ставок, гарантій та компенсацій
- E. Схем посадових окладів, професійних стандартів

14. Працівник аптечного закладу отримав винагороду за роботу, виконану відповідно до встановлених норм праці. Вкажіть, як називається така оплата праці.

- A. Додаткова заробітна плата
- B. Проста погодинна
- C. Відрядна
- D. Основна заробітна плата
- E. Погодинно – преміальна

15. Працівник аптеки отримав винагороду за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість. Вкажіть, як називається така заробітна плата

- A. Відрядно - преміальна
- B. Акордна
- C. Додаткова
- D. Погодинно - преміальна

Е. Проста погодинна

16. Студент, за сумісництвом, працює лаборантом. Вкажіть, як називається законодавчо - встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці.

- А. Відрядна заробітна плата
- В. Погодинна заробітна плата
- С. Мінімальна заробітна плата
- Д. Погодинно – преміальна заробітна плата
- Е. Відсоткова заробітна плата

17. Коли нараховується та видається розрахунок звільненому працівникові?

- А. У визначений час
- В. Під час виплати авансу чи зарплати
- С. В день звільнення
- Д. Законодавством це питання не регулюється
- Е. Протягом тижня з дня звільнення

18. Ким розглядаються трудові спори?

- А. Трудовим колективом
- В. Комісією, призначеною адміністрацією
- С. Комісією по трудових спорах, судами
- Д. Профкомом організації
- Е. Власником (роботодавцем) і профкомом

19. Як вирішуються трудові конфлікти в установах, де не створюється комісія по трудових спорах?

- А. Адміністрацією

- В. Профкомом
- С. В суді
- Д. Власником
- Е. Трудовим колективом

20. Оформлення трудової книжки працівнику, який вперше приступив до роботи, здійснюється

- А. протягом 10 днів з дня прийняття на роботу
- В. протягом 1 місяця з дня прийняття на роботу
- С. з момента отримання аптекою бланків трудових книжок
- Д. протягом 5 днів з дня прийняття на роботу
- Е. за бажанням робітника

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із зм. і доп.) / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%>.

2. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]: Закон України, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII (із зм. і доп.) / Верховна Рада УРСР .- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (із зм. і доп.) / Верховна Рада УРСР .- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

4. Про професійну (професійно-технічну освіту) [Електронний ресурс]: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР (із зм. і доп.) / Верховна Рада УРСР. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.

5. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (із зм. і доп.) / Верховна Рада УРСР .- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

6. Про охорону праці [Електронний ресурс]: Закон України від від 14.10.1992 № 2694-XII (із зм. і доп.) / Верховна Рада УРСР .- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>. Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП)

7. Конвенція 81 від 1947 р. “Про інспекцію праці в промисловості і торгівлі”.

8. Рекомендація 81 від 1947 р. “Про інспекцію праці”

9. Конвенція 88 від 1948 р. “Про організацію служби зайнятості”.

10. Рекомендація 117 від 1962 р. “Про професійне навчання”.

11. Конвенція 122 від 1964 р. “Про політику у сфері зайнятості”.

12. Конвенція 154 від 1981 р. “Про сприяння колективним переговорам”.

Додаткова:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс]: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII (із зм. і доп.) / Верховна Рада України- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801>.

2. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення [Електронний ресурс]: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII (із зм. і доп.) / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

Відповіді на ситуаційні тестові завдання

Тема 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	C	A	C	D	C	D	C	D	C
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
D	B	B	C	A	D	A	B	A	B

Тема 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	A	D	D	A	A	D	C	D	B
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A

Тема 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
E	D	A	A	A	A	A	A	A	A
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
A	A	C	A	B	A	D	B	A	D

Тема 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
C	A	E	D	A	D	C	D	D	D
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
A	D	B	D	C	C	C	C	C	D

СПИСОК РЕКОМЕДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Управління і економіка фармації : навчальний посібник до семінарів провізорів-інтернів спеціальності «Загальна фармація» з дисципліни «Управління і економіка фармації». Ч. 1 / І. В. Бушуєва, О. С. Яковлева, О. К. Єренко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2020. – 132 с.

2. Управління і економіка фармації : навчальний посібник до семінарських занять провізорів-інтернів спеціальності «Загальна фармація» з дисципліни «Управління і економіка фармації». Ч. 2 / І. В. Бушуєва, О. К. Єренко, Я. М. Стешенко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. – 128 с.

Законодавчі, нормативні документи

1. Про лікарські засоби: Закон України від 4квітня 1996року № 123/96 ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. Державний формуляр лікарських засобів.-1-й вип. /За ред. В.Т.Чумака, В.І.Мальцева, А.М.Морозова, В.Д.Парія, А.В.Степаненко [Електронний ресурс] .- 80 Min /442 MB. — К., МОЗ України, 2009. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. — Систем. вимоги: Pentium166; 64 Mb RAM; Windows 95, 2000, XP ; MS Word 97-2000.— Державний фармакологічний центр МЗ України.

3. Про порядок контролю якості лікарських засобів під час оптової та роздрібної торгівлі: Наказ МОЗ України 29 вересня 2014 року № 677 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Національний перелік основних лікарських засобів і виробів медичного призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 р .№333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Про рекламу: Закон України від 3.07.96 № 279/96-ВР // Юридичні аспекти фармації: збірник нормативно-правових актів станом на 10 лютого 2001 року - Х.: Мегаполіс, 2001. – С. 267 -270.

6. Про ліцензування господарської діяльності: Закон України від 02 березня 2015 р. № 222 – VIII/ - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

7. Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

8. Перелік закладів охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 № 385 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

9. Довідник Кваліфікаційних характеристик професій працівників (Витяг): Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство праці та соціальної політики України // Випуск № 78. – Охорона здоров'я.

10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV - ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

11. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15 лютого 1995 року № 60/95–ВР в редакції Закону № 530 від 22 грудня 2006 р. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

12. Про затвердження опису сигнального покажчика аптечного закладу та його структурного підрозділу: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 2017 № 777 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

13. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності :Закон України від 23 березня 1996 року № 98/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

14. Про застосування реєстраторів розрахункових операції у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

15. Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань: Постанова КМУ від 17 серпня 1998 року №1303 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

16. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів): Постанова КМ України від 30 листопада 2016 р. № 929. - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

17. Про затвердження Правил виробництва (виготовлення) та контролю якості лікарських засобів в умовах аптеки: Наказ МОЗ України № 812 від 17.10.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

18. Про затвердження Інструкції про санітарно-протиепідемічного режиму аптечних закладів : Наказ МОЗ України № 275 від 15. 05. 2006 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

19. Про затвердження положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 647. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

20. Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби, виробів медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень: Наказ МОЗ України № 360 від 19.07.2005 із змінами 2018 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

21. Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених до застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів: Наказ МОЗ України від 18.04.2019 № 876 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

22. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними: Закон України від 15 лютого 1995 року № 62/95 із змінами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

23. Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів: Наказ МОЗ України № 490 від 17.08.2007 [Електронний ресурс]- Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

24. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (Витяг): Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

25. Про організацію зберігання а аптечних установах різних груп лікарських засобів і виробів медичного призначення: Наказ МОЗ України № 44 від 16.03.1993 // Юридичні аспекти фармації: Збірник нормативно-правових актів станом на 10 лютого 2001 р. – Харків: Мегаполіс, 2001. – С. 408 – 417.

26. Про критерії віднесення наркотичних (психотропних) лікарських засобів, що містять малу кількість наркотичних засобів або психотропних речовин і прекурсорів, до категорії лікарських засобів, які відпускаються без рецептів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 4.05.2003 № 210 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

27. Про критерії визначення категорії відпуску лікарських засобів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.05.2001 № 185 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

28. Про затвердження Вимог до об'єктів і приміщень, призначених для здійснення діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зберігання вилучених з незаконного обігу таких засобів і

речовин: Наказ МВС України 29.01.2018 № 52. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

29. Про оптимізацію заходів щодо недопущення занесення і поширення на території України випадків COVID-19 Наказ МОЗ України від 13.03.2020 № 663 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

30. Про порядок проведення сертифікації підприємств, які здійснюють оптову реалізацію (дистрибуцію) лікарських засобів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 23.08.2005 № 421 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

31. Про затвердження правил зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 16.12.2003 № 584 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

32. Про затвердження порядку встановлення заборони (тимчасової заборони), та поновлення обігу лікарських засобів на території України: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 22.11.2011 № 809. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

33. Про затвердження правил утилізації та знищення лікарських засобів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 242 від 24.04.2015 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

34. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення законодавства України щодо забезпечення якості лікарських засобів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 26.10.2001 № 428 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

35. Про затвердження Положення про інтернатуру та вторинну лікарську (провізорську) спеціалізацію: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 1996 р. №291 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

36. Положення про проведення іспитів на передатестаційних циклах: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18 травня 1994 р. № 73 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

37. Положення про порядок проведення атестації фармацевтів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 12. 12. 2006 р № 818 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

38. Про затвердження умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України 05.10.2005 №308/519 із змінами - [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

Інформаційні ресурси

1. Державний формуляр лікарських засобів. – Державний Експертний Центр Міністерства охорони здоров'я України [Електронний ресурс] – Режим доступу:

2. <https://dec.gov.ua/materials/chinnij-vipusk-derzhavnogo-formulyara-likarskih-zasobiv/>

3. Журнал «Провізор» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.provisor.com.ua/>

4. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

5. Компендіум OnLine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://compendium.com.ua/>

6. Міністерство охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/>

7. Національний перелік основних лікарських засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/0/3799-nasperelic_dodatok_web.pdf

8. Фармацевтична енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pharmencyclopedia.com.ua>

9. Щотижнева газета «Аптека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apteka.ua/>